

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Martin Schmied

Místo českých královských měst v politice Jana Lucemburského

Position of the Bohemian royal cities within John of Luxembourg's politics

Praha 2017

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěl poděkovat prof. PhDr. Lence Bobkové, CSc. za její odbornou pomoc a cenné rady při vedení mé bakalářské práce a rovněž děkuji všem blízkým, kteří mě po dobu mých studií podporovali.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Krouně, dne 30. May 2017

.....
Martin Schmied

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce Místo českých královských měst v politice Jana Lucemburského je příspěvkem k problematice vztahu panovníka ke královským městům v období středověku. Cílem mé práce je analýza přístupu Jana Lucemburského k českým královským městům. Na základě rozboru panovnických listin, které byly vydány v edicích, popisují, jakým způsobem ovlivňovala Janova městská politika vývoj zeměpanských měst v období let 1310–1346. Důraz na privilegia je přitom kladen v časové i geografické perspektivě.

Abstract

Presented Bachelor Thesis Position of the Bohemian royal cities within John of Luxembourg's politics is a contribution to the issue of the king's relationship with royal cities in the Middle Ages. The aim of my work is to analyze John of Luxembourg's approach to the Czech royal cities. Based on analysis of the king's privileges that were previously published, I describe how John's urban politics influenced development of the royal cities in years 1310–1346. Emphasis is placed on privileges in both time and geographical perspective.

Klíčová slova

Jan Lucemburský, Čechy, městská privilegia, středověk, královská města

Key words

John of Luxembourg, Bohemia, City Privileges, Middle Ages, Royal cities

OBSAH

ÚVOD	13
1 PRAMENY A LITERATURA.....	15
2 VÝVOJ A CHARAKTER MĚST V ČESKÉM KRÁLOVSTVÍ DO POLOVINY 14. STOL.....	19
2.1 OBECNÝ VÝVOJ DO POLOVINY 14. STOLETÍ.....	19
2.2 STAVEBNÍ VÝVOJ MĚST.....	20
2.3 MĚSTSKÁ SAMOSPRÁVA.....	21
2.4 MĚSTSKÉ HOSPODÁŘSTVÍ.....	23
3 TYPY PRIVILEGIÍ UDĚLOVANÝCH JANEM LUCEMBURSKÝM.....	27
3.1 KONFIRMACE.....	27
3.2 NOVÁ PRIVILEGIA.....	28
3.2.1 Hospodářská privilegia.....	29
3.2.2 Samosprávná privilegia.....	30
3.2.3 Privilegia zvelebující město.....	30
3.2.4 Zástavní listiny.....	31
4 JAN LUCEMBURSKÝ A KRÁLOVSKÁ MĚSTA.....	33
4.1 ČESKÁ KRÁLOVSKÁ MĚSTA PODLE GEOGRAFICKÉ POLOHY.....	33
4.2 ČESKÁ KRÁLOVSKÁ MĚSTA V LISTINÁCH JANA LUCEMBURSKÉHO.....	35
4.2.1 Oblast pražských měst a okolí.....	36
4.2.2 Oblast jižních Čech.....	38
4.2.3 Oblast jihozápadních a západních Čech.....	40
4.2.4 Oblast severozápadních Čech.....	41
4.2.5 Oblast severních Čech.....	45
4.2.6 Oblast východně od Prahy.....	47
4.3 SHRUTÍ.....	50
ZÁVĚR.....	55
SEZNAM ZKRATEK.....	59
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY.....	61
PŘÍLOHY.....	65

Úvod

Jan Lucemburský zůstává po staletí poněkud neoprávněně ve stínu svého slavného syna Karla IV. Částečně i kvůli tomuto kontrastu otec – syn bývá širokou veřejností, ale i některými odborníky, pokládán za špatného panovníka. Za krále, který se o České království a jeho obyvatele příliš nestaral a pobýval více v zahraničí než ve své pražské rezidenci. A pokud do Čech zavítal, způsobil zemi více škody než užítku, protože (jak se obecně říká) přijížděl většinou pouze pro peníze. Na jeho přístup ke království musela podle takových názorů nutně doplácet i královská města, politicko-správně i ekonomicky podřízená přímo králi.

Cílem předkládané práce není snaha za každou cenu vyvrátit jednoznačně negativní tvrzení o Janu Lucemburském. Její snahou je objektivně analyzovat Janův vztah ke královským městům a pokusit se ukázat, jaký měl (či neměl) Jan přínos pro jejich další rozvoj, a tím svým způsobem i pro rozvoj Českého království. Česká města se v 1. polovině 14. století teprve dotvářela, a to jak po stránce právní, tak ekonomické. Množství privilegií, která Jan Lucemburský městům vydal, jejich konstituování urychlilo a přispělo k jejich dalšímu rozvoji.

Předmětem výzkumu byl souhrn a zpracování všech Janových listin určených královským městům a přístupných ve stávajících edicích. Do práce byla zahrnuta všechna královská města na území Čech a Kladska¹, které v této době bylo součástí Čech.² Zařazena mezi ně byla i tehdy s královstvím spojená Pirna a Žitava. A zohledněn byl i Cheb, byť byl pouze říšskou zástavou v rukou českého krále.

Práce je rozčleněna do čtyř kapitol. V úvodní části jsou vypsány nejdůležitější prameny a literatura, která se vztahuje k sledovanému tématu. V druhé kapitole je nastíněna obecně problematika vývoje měst (po stránce ekonomické, samosprávné a kulturní) a fungování středověkého města prostřednictvím poznatků čerpaných ze sekundární literatury. Následující kapitola pojednává o charakteristice a rozčlenění panovnických privilegií podle jejich obsahu. Čtvrtou, hlavní náplní práce, je rozbor listin vydaných Janem Lucemburským českým královským městům z hlediska místa a doby jejich vydání, s přihlédnutím k širšímu evropskému kontextu, a postavení a úloha měst v Janově politické koncepci.

Kromě toho jsou v práci zohledňována i privilegia markraběte Karla, stejně jako listiny Ludvíka Bavora pro Cheb a Elišky Rejčky pro Mělník. Pracováno je, až na jedinou výjimku, s prameny vydanými v edicích. Velký důraz je kladen na popsání jednotlivých typů privilegií a jejich významu na fungování a rozvoj města. Po obsahové stránce je práce členěna jednak chronologicky, jednak podle geografického rozvrstvení měst v české krajině, kdy jsou města spojována primárně podle své relativní vzdálenosti od sebe a podle polohy na zemských cestách. Privilegia jsou nejprve členěna podle jednotlivých měst, kterých se týkala, a podle doby jejich vydání. Následně jsou analyzovány všechny listiny měst jednotlivých oblastí jako celek, čímž se ukazuje vztah panovníka k určitému regionu. Nakonec jsou srovnána privilegia všech oblastí. Tím se ukáží celkové rysy Janovy koncepce městské politiky. Na to pak navazuje analýza listin podle místa a doby vydání, čímž jsou zjišťovány důvody vydávání listin městům v širší perspektivě.

V předkládané práci jsou využívány především běžné metody analýzy

¹ Kladsko, Kladská Bystřice, Radkov a Landek

² Kladsko patřilo k tzv. vnějším krajům (dalšími byly např. Trutnov či Loketsko). Vnější kraje se od ostatních krajů lišily hlavně odlišným systémem správy, pro niž byl typický ministeriální systém, tj. služebních lén drobných šlechticů.

a interpretace pramenů diplomatické povahy. Dále jsem využil některých postupů historické antropologie a komparace v pojednání o charakteru měst a specifických přístupů krále k nim.

Při pojmenovávání jednotlivých měst jsou využívány současné české názvy daných lokalit. U měst ležících v současnosti v Německu či Polsku jsou kromě českých jmen uvedena i současná pojmenování. V případě polských měst jsou uváděny i někdejší názvy německé.

1. Prameny a literatura

Pramenný materiál pro sledovanou práci je poměrně bohatý. Pramenná základna obsahuje přibližně 180 pramenů, z toho se více než třetina listin dochovala ve formě originálu či pozdější ověřené listiny. Nejvíce písemných zmínek o vztahu Jana a měst se dochovalo pro Staré Město pražské, konkrétně 24 listin. Originální listiny se ve většině případů nachází ve Státních oblastních archivech, případně v Národním archivu v Praze. Většina originálů je napsána latinsky, ale objevují se i první německy psané listiny.³ Kromě pozdějších opisů v latině a němčině existují i překlady původních listin do češtiny.⁴

Při zkoumání dějin měst se můžeme opřít o již zpracované edice, vydané na konci 19. století. A to v první řadě o *Codex iuris municipalis*⁵, konkrétně o jeho první dva díly. První díl pojednává o pražských městech od jejich počátků až do 19. století. Druhý díl se zabývá královskými městy venkovskými a je doveden do roku 1419. Edice se zabývá pouze městy náležícími geograficky do Čech. Nenajdeme zde tedy informace o městech moravských a slezských. Nevyskytují se tu ani žádné listiny pro Žitavu, která dnes podobně jako Pirna leží v Německu. Nenajdeme zde ani prameny k městům kladského hrabství, které bylo vnějším krajem Čech až do vlády Marie Terezie.

Pokud tedy chceme najít prameny k městům Kladska a k Žitavě musíme hledat jinde. Pro kladská města⁶ najdeme informace o vydaných privilegiiích v edici z konce 19. století *Geschichtsquellen der Grafschaft Glatz*⁷, privilegia udělená Žitavě obsahuje první díl edice *Codex diplomaticus Lusatae superioris*.⁸

Některé písemnosti pro města lze nalézt současně v edici *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*,⁹ která zahrnuje i písemnosti určené městům, jež v současné době nepatří do České republiky (kladská města, Pirna a Žitava). Podobně se některé listiny nacházejí i v edici *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*.¹⁰

Jak již bylo napsáno výše, všechny tyto edice jsou z 19. století. V navazujících výzkumech se tedy budou moci zpřesňovat poznatky o případné listině, které byly od této doby nalezeny. Nicméně jak již bylo napsáno dříve, tato práce se zaměřuje na analýzu pramenů vydaných v edicích, a to s jedinou výjimkou, kterou je v edicích nevydaná listina pro Louny nalezená Tomášem Veličkou.¹¹

K problematice vztahu krále Jana k zeměpanským městům dosud neexistuje žádná monografie, nicméně k dispozici je několik studií z konce 90. let minulého století. Vztahem krále k českým královským městům se zabýval Josef Žemlička¹² a Ivan

³ *Codex iuris municipalis regni Bohemiae II. Privilegia královských měst venkovských z let 1225-1419*. ed. Jaromír Čelakovský. Praha 1895. s. XIX

⁴ Čeština se objevuje již v kopiích z 15. století.

⁵ *Codex iuris municipalis regni Bohemiae I. Privilegia měst pražských, II. Privilegia královských měst venkovských z let 1225-1419*. ed. Jaromír Čelakovský. Praha 1886–1895.

⁶ Mezi kladská zeměpanská města patří Kladsko, Kladská Bystrice, Landek a Radkow.

⁷ *Geschichtsquellen der Grafschaft Glatz. Bd. 1*, ed. Franz Volkmer a Wilhelm Hohaus, Habelschwerdt 1883.

⁸ *Codex diplomaticus Lusatae superioris. Bd. 1*, ed. Gustav Köhler, Goerlitz 1856.

⁹ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III., IV.*, ed. Josef Emler, Praha 1890-1892.

¹⁰ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI., VII.*, ed. Josef Chytil, Brno 1854–1858.

¹¹ VELIČKA, Tomáš. *Neznámé písemnosti českých panovníků a církevních představitelů doby předhusitské pro Louny*. Archivní časopis roč. 65, č. 3 (2015), s. 229-251.

¹² ŽEMLIČKA, Josef. *Die Städtepolitik Johans von Luxemburg im Königreich Böhmen*. In: Johann der Blinde, Graf von Luxemburg, König von Böhmen (1296-1346); Tagungsband der 9es Journées lotharingiennes, 22. - 26. Oktober 1996 / Luxembourg 1997 s. 255-262. a ŽEMLIČKA, Josef. *Vztah Jana Lucemburského k městům Českého království*. In: *Mediaevalia Historica Bohemica* / Praha č. 5, (1998.) s. 27-34.

Hlaváček,¹³ vztahem panovníka k lucemburským městům se věnoval Michel Pauly¹⁴, k hornolužickým městům Reinhardt Butz.¹⁵

Kromě studií zabývajících se přímo vztahem Jana k zeměpanským městům jsou stěžejní práce zabývající se vládou Jana Lucemburského jako takovou. Příkladem mohou být knihy Jiřího Spěváčka.¹⁶

K obecným dějinám měst ve středověku existuje množství česky psané literatury, a zvláště v posledních letech se tomuto tématu věnuje větší pozornost. I když je pravdou, že převažuje pořád literatura zabývající se městy teprve od raně novověkého období.¹⁷

Ke stěžejním dílům české literatury patří bezesporu *Středověké město v Čechách a na Moravě* od Františka Hoffmanna. Další relativně novou publikací je kniha z edice *Velké dějiny země Koruny české, svazek 4 b*, kde najdeme kapitolu zabývající se městy v lucemburském období. Podobně najdeme kapitolu o městech tohoto období v knize *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*.¹⁸ O trochu starší je pak publikace Jiřího Kejře o vzniku městského zřízení u nás.¹⁹ Významné jsou také vybrané kapitoly z knihy *Člověk českého středověku*. Ještě o něco bohatší k tomuto tématu je seznam literatury psaný německým jazykem. Mezi německy píšící autory zabývající se dějinami a vývojem měst patří kromě jiných Edith Ennen²⁰ a Peter Johanek²¹ zastupující starší generace německých historiků. Z mladší generace je významná např. Susanne Rau zabývající se, podobně jako P. Johanek, městy v pozdně středověkém a raně novověkém období.

Druhým okruhem využití literatury jsou knihy o dějinách jednotlivých měst. Zde jsou prvořadě práce Augusta Sedláčka²² a Josefa Vítězslava Šimáka.²³ Na to navazuje osmidílná řada "Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku" od Karla Kučy.²⁴ Neocenitelné jsou ale i monografie k jednotlivým městům. Za všechny můžeme uvést *Dějiny Prahy* od Pavla Běliny,²⁵ případně ediční řadu *Dějiny českých a moravských měst* vydávaných nakladatelstvím Lidové noviny, ve které vyšly publikace k některým královským městům (Beroun, Hradec Králové, Klatovy, Louny, Mělník a Žatec).²⁶ Monografie ke sledovaným městům vycházejí ale i mimo tuto

¹³ HLAVÁČEK, Ivan. *Johann von Luxemburg und die böhmischen Städte: Bemerkungen zu Johanns Itinerar*. In: King John of Luxembourg (1296-1346) and the Art of his Era: Proceedings of the International Conference, Prague, September 16-20, 1996 / Praha 1998 s. 19-27. a HLAVÁČEK, Ivan. BRÄUER, Helmut *Die Luxemburger und die böhmischen königlichen Städte des 14. Jahrhunderts im Lichte ihres Privilegiengutes*. Hlaváček, Ivan; [Hrsg.]: Bräuer, Helmut. Die Stadt als Kommunikationsraum. Beiträge zur Stadtgeschichte vom Mittelalter bis ins 20. Jahrhundert. Festschrift für Karl Czok zum 75. Geburtstag. s. 413-430.

¹⁴ PAULY, Michel. "Pour ladicte ville faire mouteplier". *Die städte- und Handelspolitik Johann des Blinden in der Grafschaft Luxemburg*. In: Johann der Blinde, Graf von Luxemburg, König von Böhmen (1296-1346): Tagungsband der 9es Journées lotharingiennes, 22. - 26. Oktober 1996 / Luxembourg 1997 s. 219-254. O lucemburských městech také in: REICHERT, Winfried. *Landesherrschaft zwischen Reich und Frankreich: Verfassung, Wirtschaft und Territorialpolitik in der Grafschaft Luxemburg von der Mitte des 13. bis zur Mitte des 14. Jahrhunderts*. Trier 1993.

¹⁵ BUTZ, Reinhardt - *König Johann von Böhmen und die Städte in der Oberlausitz*. In: Johann der Blinde, Graf von Luxemburg, König von Böhmen (1296-1346): Tagungsband der 9es Journées lotharingiennes, 22. - 26. Oktober 1996 / Luxembourg 1997 s. 263-279.

¹⁶ SPĚVÁČEK, Jiří. *Král diplomat: Jan Lucemburský 1296-1346*. Praha, 1982. a Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346: k prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou. Praha 1994.

¹⁷ Což je na druhou stranu pochopitelné, díky zvyšujícímu se množství pramenů základny pro novější období.

¹⁸ ŠIMÁK, Robert. *Královská města*. In: ANTONÍN, Robert et al. *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Praha 2012. s. 329-338.

¹⁹ KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha 1998.

²⁰ Například *The medieval town*. Amsterdam 1979. a *Die europäische Stadt des Mittelalters*. Göttingen 1987.

²¹ Příkladem může být *Die Stadt und ihr Rand*. Köln 2008.

²² SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník historický království českého*. Praha 1908.

²³ ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Středověká kolonizace v zemích českých*. Praha 1938.

²⁴ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996-2011.

²⁵ BĚLINA, Pavel. *Dějiny Prahy*. I., *Od nejstarších dob do sloučení pražských měst (1784)*. Praha 1997.

²⁶ BERÁNEK, Jan, Petr HOLODŇÁK a Ivana EBELOVÁ. *Žatec*. Praha 2004; HLUŠTÍK, Antonín Jiří, Bohumír

ediční řadu.²⁷ Hodnotnou řadou, neustále se rozšiřující, je také Historický atlas měst České republiky vydávaný Historickým ústavem Akademie věd. Z královských měst v této edici doposud vyšly svazky o Litoměřicích, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Slaném, Trutnově, Chrudimi, Plzni, Kutné Hoře, Kadani, Mostu a Sušici.²⁸

Posledním, neméně důležitým, okruhem pro naši práci je literatura využitá pro nastínění českých i evropských dějin sledovaného období. Do této skupiny patří edice Velkých dějin zemí Koruny české, svazky 4 a a 4 b. Dále pak *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*²⁹ či *Lucemburkové: pozdně středověká dynastie celoevropského významu*.³⁰

ROEDL, Jana KUPROVÁ, Jan MAREŠ, Karel MAREŠ a Bedřich ŠTAUBER. *Louny*. Praha 2005; TOŠNEROVÁ, Marie, Ivana EBELOVÁ, Irena BENKOVÁ, Miloš GARKISCH a Jiří TOPINKA. *Beroun*. Praha 2008; SÝKOROVÁ, Lenka, Vít ASCHENBRENNER, Kamil BOLDAN, et al. *Klatovy*. Praha 2010; KILIÁN, Jan, Zdeněk BAŽANT, František ČERNICKÝ, et al. *Mělník*. Praha 2010. A nejnověji BLÁHA, Radek, Petr GRULICH, Roman HORKÝ, et al. *Hradec Králové: historie - kultura - lidé*. Praha 2017.

²⁷ BACHMANN, Walter a W. HEUTSCHEL. *Die Stadt Pirna*. Dresden 1929; BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Dějiny Plzně. 1, Od počátků do roku 1788*. Plzeň 1965; BOBKOVÁ, Lenka a Kateřina BOBKOVÁ. *Středověké Ústí nad Labem ve světle královských listin*. Ústí nad Labem 1999; KOTÝZA, Oldřich, Jan SMETANA a Jindřich TOMAS. *Dějiny města Litoměřic*. Litoměřice 1997; GABRIEL, Josef Ambrož. *Královské město Sušice a jeho okolí, aneb, Popis všech v okrese Sušickém ležících měst, městeček, vesnic, kostelů, hradů a tvrzí, všech zemských panství a statků*. Praha 1868; MOSTECKÝ, Václav. *Dějiny bývalého královského města Vodňan I*. Praha 1940; SEDLÁČEK, August. *Děje města Čáslavě*. Praha 1874; SEDLÁČEK, August. *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou*. Díl 1. Písek 1928; VÁVRA, Josef. *Dějiny královského města Kolína nad Labem: do roku 1618*. Praha 2014; VITÁK, Antonín Konstantin. *Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem*. Praha 1867.

²⁸ MACEK, Jaroslav, František ŠMAHEL a Jan SMETANA. Historický atlas měst České republiky. Sv. 1., *Litoměřice*. Praha 1996; BŮŽEK, Václav a Jiří DVORÁK. Historický atlas měst České republiky. Sv. 3., *České Budějovice*. Praha 1996; RICHTER, Miroslav a Eva SEMOTANOVÁ. Historický atlas měst České republiky. Sv. 5., *Hradec Králové*. Praha 1998; FRANKOVÁ, Božena a Eva SEMOTANOVÁ. Historický atlas měst České republiky. Sv. 6., *Slaný*. Praha 1998; BOCK, Jiří, Günter FIEDLER a Eva SEMOTANOVÁ. Historický atlas měst České republiky. Sv. 12., *Trutnov*. Praha 2004; BŮŽEK, Václav, František ŠMAHEL a Eva SEMOTANOVÁ. Historický atlas měst České republiky. Sv. 13., *Chrudim*. Praha 2003; ANDERLE, Jan a Robert ŠIMŮNEK. Historický atlas měst České republiky. Sv. 21, *Plzeň*. Plzeň 2009; BARTOŠ, Martin, Robert ŠIMŮNEK, Jana KRÁLOVÁ, et al. Historický atlas měst České republiky. Sv. 22, *Kutná Hora*. Praha 2010; ŠIMŮNEK, Robert a Michaela BALÁŠOVÁ. Historický atlas měst České republiky. Sv. 23, *Kadaň*. Praha 2011; BIČÍK, Ivan, Robert ŠIMŮNEK, Tomáš BURDA, et al. Historický atlas měst České republiky. Sv. 26, *Most*. Praha 2014 a LHOTÁK, Jan, Martin PTÁK, Eva SEMOTANOVÁ a Robert ŠIMŮNEK. Historický atlas měst České republiky. Sv. 27, *Sušice*. Praha 2014.

²⁹ ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka. *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Praha 2012.

³⁰ HOENSCH, Jörg K. *Lucemburkové: pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308-1437*. Praha 2003.

2. Vývoj a charakter měst v Českém království do poloviny 14. stol.

2.1. Obecný vývoj do poloviny 14. století

Město jako lidské sídliště se specifickými funkcemi nemá u nás takovou historickou tradici jako na území, kam zasahovala Římská říše (Německo, Rakousko). V 9. stol. se začala na území Moravy vytvářet sídla, která měla některé rysy pozdějších středověkých měst, jako je rozvinutý obchod, řemeslo, kulturní aspekty, obranné funkce. Zároveň šlo o hlavní mocenská centra Velké Moravy, Mikulčice a Uherské Hradiště, která se svými náběhy podobala tzv. prvotním městům.³¹

Na území Čech však neexistovala žádná přímá návaznost na velkomoravská sídliště. V Čechách plnila svými funkcemi v 10. až 12. století perspektivní roli pozdějších středověkých měst hradská střediska, která se postupně vytvořila ze sítě hradišť.³² Soustavný výzkum, který probíhá v posledních desetiletích, ukázal, že valná část pozdějších měst navazovala na starší sídliště a že české země byly po různých stránkách připraveny ke vzniku skutečných středověkých měst lépe, než se dříve předpokládalo.³³

V pramenech se hradská střediska často označovala jako města (*civitates*) a plnila určitou úlohu správní, hospodářskou a vojenskou.³⁴ Hradiska, která se velkou měrou podílela na správě a ekonomickém vývoji přemyslovského státu, přitahovala lidi napojené buď na obchod, nebo na správní aparát. A tak postupem času vznikala okolo těchto hradišť sídliště. Někteří odborníci označují již tato významnější sídliště za města či za raně středověká předlokační města (např. Hradec Králové, Litoměřice, Stará Plzeň).³⁵ Do počátku 13. století ale může být za město či prvotní město označována pouze Praha.

Vedle Prahy je nejstarším městem v českých zemích Cheb. Ráz prvotního města měl již v 11. století. V rozvinuté město potom vypsěl na přelomu 12. - 13. století. Je důležité si ale uvědomit, že Cheb nebyl součástí českého knížectví, ale Říše. K Čechám byl připojen nejdříve dočasně v druhé polovině 13. století, trvale potom roku 1322. Ostatní sídliště v Čechách měla v tomto období jenom málo vyvinuté (pokud vůbec) funkce typické pro pozdější města, proto je nemůžeme řadit ani k prvotním městům.

Samotný vývoj většiny pozdějších měst začíná tedy až ve 13. století³⁶, kdy první fáze zahrnuje panování posledních Přemyslovců. V této době dochází k zakládání většiny královských měst a jejich počátečnímu rozvoji. Když vymírá přemyslovská dynastie po meči, je základní síť královských měst již dotvořena.³⁷ Přitom je potřeba si uvědomit, že se jednalo o proces plynulý a že tedy města nebyla hned od počátku sídlišti kamenných domů a vyspělého právního systému.³⁸ U královských měst přitom obecně nemáme zakládací listiny, protože města vznikala zčásti živelně a bylo zjištěno, že faktická přeměna v město se dala po ústní dohodě s panovníkem a teprve v pozdější

³¹ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009. s. 46.

³² Více k počátkům dějiny předměstských sídlišť např. VANÍČEK, Vratislav. Sídelní aglomerace, "meliorát" a počátky měst. in: Velké dějiny země Koruny české, sv. 2. Praha 2000.

³³ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009. s. 51.

³⁴ Tamtéž. s. 47

³⁵ Tamtéž. s. 50

³⁶ KEJŘ, Jiří. Vznik městského zřízení v českých zemích. Praha 1998. s. 20-21.

³⁷ Podmínky k zakládání měst musely existovat již za přímých předchůdců Přemysla Otakara I. Zakládání měst s panovníkovou účastí začíná ale až za Přemysla Otakara I.

³⁸ VANÍČEK, Vratislav. Velké dějiny země Koruny české, sv. 2. Praha 2000. s. 267.

době byla práva potvrzena.³⁹ V období posledních Přemyslovců dochází také ke vzniku prvních měst poddanských.⁴⁰

Druhá fáze za vlády Jana Lucemburského a jeho potomků se vyvíjí ve znamení velkého budování poddanských měst a městeček, jelikož síť královských měst již byla vytvořena. První část lucemburského období, která se obešla bez výraznějších vojenských zápasů na našem území, byla pro města velice důležitá, protože po období strastí dostala možnost dospět po stránce obranné, stavební, hospodářské i právní.

2.2. Stavební vývoj měst

Naše města, na rozdíl od měst v západní Evropě, byla stavěna až od 13. století, a proto se kromě pozůstatků dřívějšího osídlení jedná hlavně o města budovaná v gotickém slohu. Každé město bylo stavěno za pomoci určitého řádu, který byl v první fázi jejich vývoje jen tradiční – byl udržován v ústní podobě. Teprve postupně byly zaznamenávány v právních knihách měst a ve stavebních statutech. Nejstarší dochovaný stavební řád datovaný do roku 1270 známe z Jihlavy. Povoloval měšťanům v odplatu za jejich služby svobodně podle svých potřeb ponechávat domy a jiné stavby, jež vyhovují, a naopak bořit ty, které nevyhovují.⁴¹

Za hlavní urbanizační znaky můžeme považovat celkový půdorys města, jeho náměstí, síť ulic, veřejné a obytné budovy a další stavby (hradby apod.). Podoba konkrétního města se odvíjela od podmínek jeho vzniku, geografické polohy, terénu. Nejstarší města zakládal panovník, který jeho faktické založení svěřoval do rukou tzv. lokátora.⁴² Ten měl většinou o finální podobě města pouze přibližnou představu. Do rozměrování jednotlivých městských částí i samotných parcel mohly zasahovat různé okolnosti. Nejčastěji to byl nepravidelný terén, proto se lokátor musel pružně přizpůsobovat daným okolnostem. Před započítím výstavby uvažoval zakladatel o plošném rozvrhu budoucího města v prostoru, který měl být vymezen budoucími hradbami. Zároveň měl představu o jednotlivých částech města, které měly vytvářet jednotlivé objekty a volná prostranství, zejména náměstí, obytné domy, ulice, veřejné budovy a pevnostní objekty.

Nejvíce půdorysů bylo tedy přizpůsobeno přírodním podmínkám, hlavně terénu, na kterém mělo být město postaveno, a případně protékajícímu vodnímu toku. Kvůli rozdílnému terénu nemohl být vždy dodržen pravidelný geometrický tvar. Terén měl vliv i na rozmístění ulic a umístění náměstí. Ve městech zabíraly velké místo také církevní budovy – kostely a zvláště kláštery. Oba typy budov měly funkci nejen církevní, ale i obrannou. Musel respektovat i předchozí zástavbu, neboť „na zeleném drnu“ vznikla pouze menšina středověkých měst.

Náměstí patřilo k důležitým článkům půdorysu města a velmi často bylo jeho krystalizačním jádrem.⁴³ Bylo to dáno jeho funkcí tržiště, která patřila ve městě k základním a nejdůležitějším. Při vyměrování města se tak začínalo právě od náměstí, jehož plošný rozsah býval úměrný velikosti a hospodářskému významu města či alespoň jeho předpokládanému významu.⁴⁴ Parcely po obvodu náměstí si zabíral lokátor, jeho společníci a další přední osadníci, kteří dohromady tvořili jádro budoucího patriciátu. Na náměstí se také soustředila značná část významných veřejných budov (rychta, radnice atd.). I proto náměstí plnilo od začátku hlavní úlohu ve stavební, politické, hospodářské i sociální funkci města.

³⁹ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009. s. 53

⁴⁰ Například Kladruby a Chomutov pod církevní správou.

⁴¹ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009. s. 144

⁴² Lokátor byl většinou jeden z nově přichozích obyvatel.

⁴³ V některých městech bylo více než jedno náměstí.

⁴⁴ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009. s. 160

Vnitřní členění města výrazně ovlivňovaly komunikační sítě. Ve většině případů byly starší než samotné město, proto se jim již při výstavbě přizpůsobovaly plány výstavby. Křižovatkou cest se nejčastěji stávala náměstí. Z nich vedly branské ulice, které mířily k branám a patřily k nejdůležitějším. Nejméně honosné byly hradební ulice, které obíhaly město podél jeho hradeb.⁴⁵

Ulice bývaly poměrně úzké, ale umožňovaly, aby se na nich vyhnuly protijedoucí povozy. V průměru bývaly ulice široké kolem 10 metrů, branské až 15 metrů, uličky mezi ochozy a u hradeb byly užší.⁴⁶ Ulice nebyly vydlážděné a neexistovaly žádné chodníky.⁴⁷ Místo nich byly u domů malé stezky. Vedle nich byly strouhy a mezi nimi ležela silnice.

O půdorysu, který by byl cílevědomě vytvářen, nemůžeme hovořit v případě předměstí. Přirozeně i ona mají určitý půdorys, chybí mu ale jasnější racionální osnova. Stavby byly primárně seskupeny podél cest, které vycházely z města. Některá hospodářská i jiná stavení se rozmísťovala podle potřeb uživatelů.

Předměstí plnila funkci přechodných útvarů mezi městem a okolními vesnicemi. Mohla se vytvářet dvěma způsoby – tak, že se vytvořila z již existujících vesnic, nebo jako nové spontánně se vytvářející sídelní útvary navazující na samotné město.⁴⁸

Je zřejmé, že předměstí bylo pro město užitečné. Bylo nejbližším zdrojem pracovní síly, zároveň mohlo pohlcovat nadbytečnou populaci města.

2.3. Městská samospráva

Se vznikem prvních měst se vytváří nový druh svobody pro širší vrstvu obyvatel. Tato svoboda byla zajišťována městy opírajícími se v první řadě o vlastní moc, představovanou ohraničeným, opevněným územím s měšťanskou hotovostí a samosprávným městským zřízením.⁴⁹

Městské právo se utvářelo složitým vývojem, kdy se mísily domácí prvky s prvky cizími. Je možné, že zakladatelé města přicházeli na naše území s prvními zápisy právních zásad ze svých domovských oblastí. Jisté je, že už od vzniku našich prvních měst se objevovaly v Čechách dvě právní oblasti, které byly ovlivněné buď právem severoněmeckým,⁵⁰ nebo jihoněmeckým. Jihoněmecké právo se řídilo tzv. Švábským zrcadlem, severoněmecké (magdeburské) mělo podklad v Saském zrcadle.⁵¹ Hranice oblastí mezi oběma právy u nás nebyly ostré. Jednotlivá města vytvářela určitou hierarchii, která postupovala od hlavních center jihoněmeckého (Norimberk) a severoněmeckého práva (Magdeburk) do dalších důležitých měst v okolních zemích. Ta pak tvořila vrchní stolice těchto práv v dané oblasti.⁵² Na území Čech tuto funkci plnilo Staré Město pražské pro města využívající jihoněmecké právo a Litoměřice, které byly vrchní stolicí pro města založená na právu severoněmeckém. V listinách vydávaných panovníkem se může objevovat, že určité město získává právo Starého Města pražského apod., což vlastně znamená právo jihoněmecké.

V některých městech zůstávalo městské právo jen v ústní podobě. Postupně ale potvrzoval právo panovník listinou, případně postupně vznikl kancelářský soupis. Počáteční zdroje práva byly doplňovány privilegii, která vydávali panovníci, dále

⁴⁵ Zde žila městská chudina.

⁴⁶ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009. s. 166

⁴⁷ Na blátivý povrch se pokládaly hatě.

⁴⁸ K samotnému usazení bylo však potřeba získat souhlas městské správy.

⁴⁹ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009. s. 393

⁵⁰ O Magdeburské právo více in: MAREŠ, Jan. Magdeburské právo ve městech severozápadních Čech v předhusitské době [online]. 2008 [cit. 2017-05-28]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zpp/detail/109149>. Vedoucí práce Josef Žemlička.

⁵¹ BOBKOVÁ, Lenka - BARTLOVÁ Milena. Velké dějiny zemí Koruny české, sv. 4b. Praha 2003. s. 114-115.

⁵² O tom, ke kterému právu patřila jednotlivá města více in: HOFFMANN, F. Středověké město. s. 396-397.

potom ustanovení městské rady. Obecně lze říci, že společně se správou bylo městské právo nepochybně velmi důležitou složkou, která dělala z města vývojově nejvyšší stupeň mezi lidskými sídlišti.

Na postavení královského města se spolupodílela na jedné straně královská moc reprezentovaná rychtářem a podkomořím, na straně druhé samotní měšťané, kteří byli zastupováni městskou radou. V královských městech byl (zvláště v počátcích měst) rychtář jmenován do úřadu panovníkem. Rychtář měl za prvořadý úkol hájit zájmy krále. Prvním rychtářem se ve většině případů stával samotný lokátor.⁵³ Držitel rychty býval v prvních letech města jeho nejzámožnější osobou, protože jako přední člen města již přicházel s velikým jměním, které mohl dále zvětšovat pomocí vydatných příjmů.⁵⁴ Rychtář získával jmění z podílu na soudních pokutách, poplatcích i z různých dávek. Podle privilegia vymezujícího jeho postavení mu náležely v různém rozsahu i příjmy z masných a chlebných krámů, lázní, cel, trhů a jarmarků, z vína, soli a dalšího zboží, od Židů, z městských vsí, polí, luk, rybníků a jiných nemovitostí.⁵⁵ Rychtář býval také osvobozen od placení městské sbírky a od dalších povinností.

Rychtář si udržoval mocenskou převahu po celé 13. století. Postupem času, když se městské zřízení ustálilo, začaly sílit snahy měšťanů samosprávně řídit vlastní město. Důsledkem i důkazem toho byl tlak na královského rychtáře. Města vynakládala veliké úsilí o právo jeho volby⁵⁶, omezovala rychtářovy pravomoci i jeho důchody, a nakonec začala města vykupovat rychty.⁵⁷ Rychtářovo místo ve správě města postupně přebírá purkmistr.⁵⁸ Snížení rychtářových pravomocí se projevovalo také tím, že někde volily městské rady „podrychtářského“, který přejímal část rychtářových policejních pravomocí.⁵⁹

K rychtářskému úřadu se už od počátku pojil také další představitel veřejné správy, kterým byl biřic. Zajišťoval pro rychtáře různé posílky, obesílání stran při soudní při. Dále pomáhal rychtáři při policejní činnosti, vyhlašoval soudní oznámení a účastnil se vyslýchání podezřelých.

Už při založení města pracovali v městské správě a soudnictví po boku rychtáře konšelé zastupující městskou obec. Konšelů bývalo obvykle 12, výjimkou může být Staré Město pražské, které mělo konšelů 18, některá města měla naopak konšelů méně. V čele městské rady byl purkmistr, vybíraný ze zvolených konšelů. Postupně se ustálil formální postup při obměňování městské rady, který se prováděl zpravidla jednou za rok. Konšelé nebyli voleni samotnou obcí, ale byli ve většině případů navrhováni dosluhující městskou radou. Jejich nástup do funkce potvrzoval královský podkomoř. V některých městech odstupující konšelé zůstávali jako tzv. „starší rada“,⁶⁰ aby pomohli nastupující radě.⁶¹

Postupem času se kompetence městské rady zřetelně vyhranila. Byla orgánem správy finanční, hospodářské a politické. Konšelé měli právo vydávat pro tyto oblasti nařízení, která měla trvalou platnost. Mohli nařizovat výběr městské sbírky, volit její výběrčí a stanovovat výši různých poplatků. Městská rada zastupovala městskou obec, starala se o jmění města a předkládala o tom účty. Dále vybírala městského písaře a další městské pracovníky, dosazovala rychtáře do městských vsí a kontrolovala jejich

⁵³ Ke znakům vyspělého města patřilo, aby byl rychtářem jeho měšťan. V počátcích drželi rychtu v mnoha městech cizí měšťané.

⁵⁴ Při založení města se rychtářem nemohl stát každý. Stával se jím člověk mající vliv a uznání obce opírající se nejčastěji o velký majetek.

⁵⁵ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009. s. 407

⁵⁶ Příkladem budiž listiny pro Kadaň z roku 1319 (CIM II, č. 111)

⁵⁷ Někde místo dřívějších důchodů dostával rychtář pravidelný roční plat a příjmy z důchodů přecházely na město.

⁵⁸ BOBKOVÁ, Lenka - BARTLOVÁ Milena. Velké dějiny zemí Koruny české, sv. 4b. Praha 2003. s. 118

⁵⁹ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009. s. 410

⁶⁰ Ve městech s magdeburským právem.

⁶¹ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009. s. 415

správu. Mohla také přijímat nové měšťany i obyvatele, a naopak mohla propouštět vlastní měšťany a obyvatele z městského svazku.

Větší část městského obyvatelstva, která užívala městského práva (z hlediska právního byl měšťanem jen ten, kdo získal městské právo⁶²), se řadila do městské obce, která se shromažďovala věci týkající se města a jednala o nich. Protože ale bylo svolávání i samotné jednání tak velkého množství lidí obtížné, začali se již v počátcích vybírat zástupci, zvaní „obecní“ nebo „obecní starší“, kteří měli za úkol dohlížet na provoz města. Do městské obce nepatřily osoby, které neměly městské právo. Ve středověku neplatilo, že by byl měšťanem každý obyvatel města. Městské právo rozlišovalo čtyři kategorie: měšťana, obyvatele, hosta a žida.⁶³ Kromě těchto lidí žili ve městě ještě prostitutky, tuláci, žebráci a další, kteří nepatřili do žádné z těchto kategorií.

2.4. Městské hospodářství

Města se utvářela jako sídla, pro která byla typická dělba práce, kdy se jednotliví obyvatelé mohli začít ve větší míře specializovat pouze na určitý druh lidské činnosti. Kromě toho soustřeďovala města výrobní a obchodní činnost v krajině, která je obklopovala, a toto území hospodářsky ovládala. Je důležité vědět, že do sebe města nekoncentrovala veškerou výrobu a tržní vztahy svého okolí. Na venkově se dále provozovala některá řemesla spjatá se zemědělskou výrobou (např. kovář, kolář), případně základní potravinářská řemesla.

Podle charakteru hospodářství, který zároveň ovlivňoval sociální stratifikaci, se rozlišují čtyři typy měst. Vývojově nejméně vyspělá byla města řemeslnicko-zemědělská, ve kterých se valná část obyvatelstva zabývala zemědělstvím. Řemesla zde byla zastoupena pouze v malé míře a byla málo rozvinutá. V tomto typu měst byly pouze malé rozdíly v majetnosti a společenském postavení obyvatel.

K dalšímu typu patřila řemeslnická města s rozvinutou paletou řemesel a menším počtem obchodních živností, které zajišťovaly výměnu zboží s venkovským zázemím.

Třetím typem města bylo město řemeslnicko-obchodní. Typické pro ně byl mimořádný rozvoj určitého řemeslného odvětví, který umožňoval větší a cílenější vývoz, jenž byl provozován obchodními podniky. Taková města můžeme nazývat i městy exportními.

K poslednímu typu spotřebního města patřila města sídelní a také města s neobvyklou hustotou obyvatel. Typická jsou zejména města horní v době prosperity.

Podle tohoto popisu byla v českých zemích nejvíce zastoupena města řemeslnicko-zemědělská.⁶⁴ Ke spotřebním městům naopak můžeme řadit Prahu a Kutnou Horu.

Kromě hospodaření města jako celku bylo i hospodaření městské správy podmíněno množstvím a kvalitou řemeslné výroby a obchodu, které byly primárním zdrojem prosperity města. Finanční příjmy získávalo město prostřednictvím městské daně, soudních pokut, různých dávek, poplatků a z režijního hospodářství.⁶⁵

Nejdůležitějším z hlediska velikosti a pravidelnosti byl příjem získávaný výběrem hlavní městské daně, které se říkalo sbírka.⁶⁶ Obvykle byla vybírána dvakrát do roka. Určovala se podle majetku jednotlivých měšťanů i obyvatelů a podle toho, jaké řemeslo provozovali.⁶⁷ Většinou se vybíralo mezi půl až dvěma groši z každé hřivny

⁶² BOBKOVÁ, Lenka - BARTLOVÁ Milena. Velké dějiny zemí Koruny české, sv. 4b. Praha 2003. s. 106

⁶³ BOROVSÝ, Tomáš. Měšťan. in: Člověk českého středověku. Praha 2002. s. 392

⁶⁴ Více o typech měst: HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009. s. 224

⁶⁵ Tamtéž. s. 225

⁶⁶ Více o vybírání daní in: NODL, Martin. Město – svět neklidu. In: Středověk v nás. Praha 2015. s. 130-137.

⁶⁷ BOBKOVÁ, Lenka - BARTLOVÁ Milena. Velké dějiny zemí Koruny české, sv. 4b. Praha 2003. s. 125-26

odhadu nemovitého majetku, poněkud více z majetku movitého a po několika groších z řemesla.⁶⁸ Obecně lze říci, že celková výše sbírky kolísala podle aktuálních potřeb města. Hlavní městská daň byla tvrdě vymáhána i u lidí, kteří nemohli zaplatit (postižený se mohl dostat do vězení pro dlužníky.). Slevy byly dávány jen za výjimečných okolností, např. po požáru a jiných neštěstích.

Sbírka byla skutečně hlavním příjmem města, ale významné peníze získávalo město také z činnosti městského soudu. Platilo se za běžné úkony, jako bylo vyhotovení listiny či zápis do městské knihy.⁶⁹ Velké příjmy byly za pokuty v trestních záležitostech. Pokuty stíhaly i menší přestupky, krácení míry nebo váhy, dále byly udělovány za nedostatky v protipožární bezpečnosti, v případě opilství, rvaček a „hazardu“. Za nejtěžší zločiny získával část peněz panovník, zbytek si rozdělili mezi sebou představitelé města. Jen vzácně se dostala alespoň část do peněz městské pokladny.

Mezi další poplatky náležela také částka, kterou musel vydat nově přijatý měšťan za přijetí do města. Stát se měšťanem v novém městě nebylo vůbec snadné, protože se přichozí musel podrobit nejprve zkušebnímu ročnímu pobytu, a teprve poté mohl usilovat o získání měšťanského práva.⁷⁰ Také ti, kteří se rozhodli město opustit a odstěhovat se jinam, dávali městu určitý podíl z prodejní ceny nemovitosti.

Obvyklými poplatky byla také nejrůznější cla, mýta a ungelt, které se získávaly za produkty dovážené do města. Původně znamenalo clo obecnou dávku za zboží, mýto mělo spojitost s dopravou a ungelt s potravinami, zvláště pak nápoji.⁷¹ Během let se ale rozdíly výrazů zmenšovaly a názvů se používalo bez většího rozlišování. Obecně podléhalo placení veškeré zboží, které vstoupilo branou do města – potraviny, řemeslnické výrobky a ostatní věci. Patřilo sem také zboží, na které se vztahovalo právo nuceného skladu. Za vjezd do města se zbožím se platilo jednak hotově, ale také v naturáliích. Velikost dávek mohla být od jednoho do pěti procent tržních cen.⁷²

Sůl, pivo a víno byly dopravované komodity, které se řadily na přední místo jak dováženým množstvím, významem, tak i výnosem z ekonomického hlediska. U piva šel vývoj od dávek a poplatků až k vlastnímu městskému podnikání jak ve výrobě sladu, tak při samotném vaření piva. Města tak měla pravidelné zisky z domácí výroby v podobě varného a posudného, dále potom ze šenkovného. Pravidelný příjem byl i z dovozu cizího piva. I když této činnosti bylo zamezováno, nebylo vždy možné jí zabránit. Další finance spojené s pivem byly z dopravy chmele, sladu a piva. Tu obstarávali šrotěři.⁷³ Podobné příjmy jako z piva získávala města i z vína.

Města se někdy mohla spolehnout i na panovníka, který podporoval jejich podnikání tím, že měštům privilegii zajišťoval buď částečnou, nebo úplnou úlevu na clech a mýtech. Největších svobod se těšila Praha společně s Kutnou Horou, Plzní a Chebem. Úlevy měla nejen v českých zemích, ale také v Říši a v určité míře i v Polsku a Uhrách. Naopak z cizích měst se v našich oblastech těšil největším výhodám Norimberk.

Další dávky byly spojené s masnými a chlebnými lavicemi, jakož i se stánky umístěnými na náměstí. Platilo se též za využívání měř a vah a za půjčování nádob a pytlů.

Existovaly i volitelné poplatky, jako byla tzv. hláska, kdy nemuseli měšťané za poplatek vykonávat strážní povinnosti.

Zajímavým druhem příjmů, který se projevoval zvláště u větších měst, bylo režijní

⁶⁸ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009. s. 225

⁶⁹ Tamtéž. s. 226

⁷⁰ BOROVSKÝ, Tomáš. Měšťan. in: Člověk českého středověku. Praha 2002. s. 392

⁷¹ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009. s. 228

⁷² Tamtéž.

⁷³ Město buď vykonávalo živnost samo nebo byla pronajímána.

podnikání. Spíše než o podnikání však šlo o správu hospodářských podniků, ke kterým patřily zemědělské dvory, mlýny s pilami, říční hospodářství, přivozy, rybníky, lesy, lomy, vápenky, cihelny, kovárny, šindelárny, rasovna a podle místních podmínek i další.⁷⁴ Město hospodařilo buď ve vlastní režii, nebo prostřednictvím pronájmu. Častějším způsobem byl pronájem, který se ukázal jako jednodušší, přehlednější a bezpečnější, neboť poskytoval pravděpodobně mezi pěti až deseti procenty kapitálové hodnoty zisku.⁷⁵ Za hradbami získávala města peníze i prostřednictvím městských vsí, odkud jim plynuly jednak právě peníze, dále pak naturální dávky. V neposlední řadě těžila města z hospodářského připoutání těchto vesnic.⁷⁶

Podobně jako v případě městských podniků se hospodařilo i v zárodečné skupině veřejných služeb. V této sféře byl pronájem převažujícím jevem oproti přímému provozu. Patřilo sem například vodné, které platili hlavně ti, kteří měli zavedenou vodu až k domu. Během let se tato dávka postupně rozšiřovala mezi stále větší počet lidí. Typickými službami ve městě byly lázně, které se většinou pronajímaly lazebníkům za pravidelný roční plat. Někde se město staralo také o dopravu povozy a koňmi za určitý poplatek. Obdobně se v některých městech platilo za užívání valchy a bělidla, pokud nebyly vlastněny cechy.

Městské příjmy sloužily v prvé řadě k placení dvou hlavních daní. První byla činže, která byla vyměřena již při zakládání města z jednotlivých lánů, případně městišť, a byla určena králi. Z písemných pramenů k městu Plzni víme například, že se zde platil úrok 28 grošů z lánů, v Poličce pak čtvrt hřivny stříbra, šest korců žita a šest korců ovsa.⁷⁷ Postupem času přestávala tato daň působit obyvatelům města větší potíže z důvodu znehodnocování mince, a tedy i faktickým poklesem ceny pozemku. Obecně se v královských městech v Čechách pohybovala cena činže mezi 15–128 kopami grošů, nejčastěji byla kolem 50 kop a před husitskou revolucí byl výnos činže z českých královských měst 1132 kop grošů, přičemž z pražských měst, Domažlic, Kouřimi a Písku jeho velikost neznáme a Kutná Hora činži neplatila.⁷⁸

Druhou a postupem času významnější daň byla mimořádná královská berně, kterou panovník ukládal městům. Nejprve byla vybírána nepravidelně podle aktuální potřeby krále. Za vlády Jana Lucemburského se již tato berně vybírala v pravidelných intervalech.

Obě tyto berně mohly být panovníkem městu i odpuštěny – stejně jako postupovala samotná města u svých jednotlivých obyvatel, tak také panovník berni nevybíral (či ji alespoň zmírňoval) např. po ničivém požáru, válečných pohromách nebo když bylo nutno postavit opevnění apod. Naopak ale mohl požadovat i větší množství financí, pokud se ocitl ve finanční tísní. Města v takovém případě jen velmi neochotně sahala do svých financí k výplatě půjčky, jestliže o ni panovník požádal. Většinou ale tuto možnost volila, protože se jednalo o menší zlo, neboť v případě odmítnutí jim mohla hrozit zástava, která přes veškeré záruky nejednou znamenala trvalý úpadek města.

Jiná vydání se investovala již ve většině případů přímo do samotného města. Jedním takovým druhem investice byly náklady na stavební činnost, jakou bylo udržování silnic, mostů, ulic a péče o veřejné budovy. Vysoké náklady pohlcovala radnice, a zejména opevnění.

⁷⁴ HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha 2009. s. 229.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Více k této problematice např.: ŽEMLIČKA, Josef. *K organizaci venkovského zázemí středověkých měst*. In: Český časopis historický. Praha Roč. 111, č. 4 (2013), s. 681-727 a LHOTÁK, Jan. *Šosovní, nebo poddanské vesnice? K interpretaci pozemkového příslušenství zeměpanských měst ve středověku*. In: Český časopis historický. Praha Roč. 111, č. 3 (2013), s. 517-562.

⁷⁷ HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha 2009. s. 230

⁷⁸ Tamtéž.

Od samotného vzniku města také soustavně rostly náklady na vlastní městskou správu, kdy plat dostával purkmistr, písař a další personál. Kromě toho město vynakládalo velké finance na městskou prezentaci. Sem patřily dary pro krále, podkomořího a další vysoké úředníky, případně i některé vzácnější návštěvníky. Do vydání na prezentaci patřilo i samotné ubytování a pohoštění těchto hostů. Později pak i výstavba radnice a zvelebování města (kašna, vodovod, dláždění).

Město mělo také povinnost starat se o stavební údržbu kostela a finančně přispívat městskému duchovenstvu. Vedle církevních institucí se i město podílelo na provozu sociálních zařízení, z nichž nejčastěji provozovala špitál pro staré, nemohoucí a chudé obyvatele. Menšími částkami se podporovali také chudí obyvatelé, vdovy s dětmi a ti, kterým se stalo nějaké neštěstí. Tato činnost byla též starostí cechů, které vznikaly zřejmě již v posledních desetiletích 13. století⁷⁹ a organizovaly i regulovaly řemeslnou výrobu.

⁷⁹ Tamtéž. s. 246

3. Typy privilegií udělovaných Janem Lucemburským

Předtím, než se budeme zabývat přímo rozdělováním privilegií podle jednotlivých typů, bych chtěl krátce napsat o samotné pramenné základně, s níž jsem pracoval.

Základním okruhem listin, který analyzuji, jsou jednak privilegia krále Jana vydaná pro města jako celek a jednak listiny panovníka pro jednotlivce (ať už měšťana nebo jiný subjekt), které se dotýkaly města jako celku. V práci nejsou analyzovány listiny nacházející se v edicích, které byly vydány pouze pro jednotlivce a samotné město jako celek nijak neovlivňovaly.

Kromě těchto, pro nás nejdůležitějších pramenů, je brán zřetel na listiny pro česká města, jež byly vydány kralevicem Karlem, pro Mělník privilegia Elišky Rejčky a pro Cheb také na listiny Ludvíka Bavora.⁸⁰

Na začátku práce je účelné ujasnit si charakter zkoumaných písemností, které lze rozčlenit do několika skupin. Přitom je potřeba si uvědomit, že jde o dělení umělé, které má pomoci k lepší orientaci a možné komparaci.

Samotné rozčlenění listin na různé typy je provedeno ve dvou na sebe navazujících krocích. Nejprve jsou listiny rozděleny na *konfirmace*, *nová privilegia*, případně na *polokonfirmace*.⁸¹ Dále jsou pak dělena nová privilegia do několika podskupin – konkrétně na privilegia *hospodářská*, *samosprávní*, privilegia *zvelebující město* a konečně *zástavní listiny*, které tvoří specifický okruh pramenů.⁸² Podobně jako nové výsady rozčleňujeme konfirmace ještě na *konfirmace všeobecné* a na *konfirmace dílčí*.

Skupina hospodářských listin se pak rozpadá na kategorie *obchod* a *finance*; samosprávná na *soudnictví* a *veřejnou agendu*; listiny zvelebující město na výsady zajišťující přísun *stavebního materiálu* a na výsady zabývající se *výstavbou a údržbou veřejného majetku*. Zástavní listiny už nijak zvláště nerozlišuji.⁸³

3.1. Konfirmace

Konfirmační neboli potvrzovací listiny⁸⁴ jsou listinami, v nichž vydavatel potvrzuje, prodlužuje nebo obnovuje příjemci platnost nějaké právní skutečnosti nebo listiny.⁸⁵ Nejčastěji poznáme konfirmace podle typických obrátů – tedy užitím latinských sloves *confirmare*, *approbare*, *innovare*, *ratificare*, *ratum et gratum habere*; v německých listinách to jsou pak výrazy *bestetigen*, *erneuern*, *confirmiren*, *ratificiren*.⁸⁶

Konfirmace vznikaly nejčastěji s nástupem nového vládce na trůn, kdy se města snažila získat potvrzení svých práv, jelikož konfirmováním král fakticky přijímal

⁸⁰ Konkrétně se jedná o listiny vydané po roce 1322. Tedy v době, kdy byl Cheb říšskou zástavou v držení českého krále.

⁸¹ Jedná se vlastně o konfirmaci práv spojenou s udělením nových výsad. Více: MARTÍNKOVÁ, Lenka. Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny z lucemburské doby pro moravské příjemce. Brno 2003. s. 39-41.

⁸² Zahrnuji sem i nové výsady, které se nacházejí v polokonfirmacích.

⁸³ Je zde sice možnost rozdělení na zástavy měst a na zástavy dílčích platů z měst, ale rozdělení v předchozích skupinách využíváme proto, protože tyto druhy (hosp., samospráv. a zveleb. města) v sobě obsahují větší množství různých druhů privilegií. Bylo tedy nutné je ještě rozčlenit do přijatelných skupin.

⁸⁴ Více k této problematice např.: MARTÍNKOVÁ, Lenka. Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny z lucemburské doby pro moravské příjemce. Brno 2003. s. 14-15

⁸⁵ VELIČKA, Tomáš. Zeměpanské konfirmační listiny pro česká a slezská města do r. 1420. 2014. Vedoucí práce Ivan Hlaváček. s. 24-25.

⁸⁶ Tamtéž. s. 25.

listiny svých předchůdců za své vlastní a zavazoval se tak, že se jimi bude řídit. Dalším důvodem pro vydání konfirmací mohla být ztráta či poškození privilegií. Příčinou toho mohl být jednak požár města, jednak poničení města nepřítelem.

Měštům tedy konfirmace sloužily jako ochrana jejich dosavadních práv. Panovník měl naopak při vydávání konfirmací hlavní zájem o získání podpory u jejich příjemců, jež mu umožňovala vybudování opor jeho vlády.⁸⁷ V neposlední řadě se také jednalo o vítaný zdroj příjmů.

Nicméně dopad potvrzení starších privilegií byl ve své podstatě omezený, jelikož konfirmací město získalo pouze potvrzení dosavadních práv, ale nijak dále je nerozšiřovaly.

Na závěr je nutné zdůraznit, že konfirmace mohou potvrzovat jednu, dvě nebo i všechny městem držené výsady, proto dále konfirmace rozčleňují ještě na dvě podskupiny:

I. *Konfirmace všeobecné* – To jsou konfirmace, které byly nejčastěji vydávány po nástupu nového panovníka na trůn.⁸⁸ Přestože jejich účelem bylo potvrzení práv města vydaných předchozími vládci, nemusely být udělovány bezprostředně po nástupu nového vládce, což můžeme vidět i na případu námi sledovaného krále Jana, který vydával tyto listiny téměř rovnoměrně po celou dobu své vlády. Mimo potvrzení práv nastupujícím panovníkem sem patří také obnovení práv ztracených.

II. *Konfirmace dílčí* – Dílčí konfirmace potvrzují pouze konkrétní výsadu (například usnesení městské rady).⁸⁹ Častokrát se tedy nejedná ani o konfirmování listin předchůdců, ale přímo vlastní osoby či jiných současně žijících subjektů.

3.2. Nová privilegia

Nová privilegia jsou pro naši práci nejdůležitější. Jednak nám slouží při určování vlivu každého daného města, jednak hlavně jejich prostřednictvím můžeme analyzovat vztah krále k městu, jelikož právě jimi panovník posiloval sílu a samostatnost královských měst.

Z četnosti a obsahu nových privilegií je možné zjistit a následně zhodnotit vztah panovníka k nim a podle toho následně posoudit, jaký význam konkrétně i obecně královským městům panovník ve své politickomocenské koncepci přisuzoval.⁹⁰

⁸⁷ RAK, Petr. Česká venkovská královská města v politice Jiřího z Poděbrad. In: Sborník historický. Sv. 32. Praha 1985, s. 6.

⁸⁸ CIM I, č. 9, č. 12; CIM II, č. 92, č. 98, č. 100, č. 103, č. 111, č. 114, č. 126, č. 131, č. 132, č. 133, č. 134, č. 138, č. 142, č. 149, č. 154, č. 176, č. 185, č. 188, č. 194, č. 222, č. 226; GGG I, s. 49

⁸⁹ CIM I, č. 13, č. 38, č. 39, č. 44; CIM II, č. 115, č. 116, č. 144, č. 151, č. 159, č. 163, č. 231, č. 250; GGG I, s. 55, s. 56, s. 84

⁹⁰ RAK, Petr. Česká venkovská královská města v politice Jiřího z Poděbrad. In: Sborník historický. Sv. 32. Praha 1985, s. 7.

3.2.1. Hospodářská privilegia

I. *Obchod* – Do této podskupiny patří privilegia, která podporovala všemožně městský obchod.⁹¹

Nejzákladnějším pro rozvoj obchodu bylo právo trhově. Zásadní charakter mělo pro město i mílové právo, protože městu zajišťovalo monopol na řemeslnou výrobu v daném geografickém okruhu a umožnilo mu stát se hospodářským centrem širšího okolí. Společně byla tato dvě práva nejdůležitějšími městskými výsadami v oblasti hospodářství. Zároveň byla jedním ze znaků, který dělal dané sídlo městem. Zvláštní výsadou, již nemuselo mít každé město, bylo právo konat výroční trh neboli jarmark, který dovozoval dovoz zboží z jiných krajů.

Další častěji udělovanou výsadou bylo právo nuceného skladu. Předpokladem tohoto práva byla existence kupeckého domu, kde mohli cizí obchodníci zboží uložit a přednostně ho nabídnout místním obyvatelům. Pro činnost města mělo právo nuceného skladu podobný význam jako výroční trh.⁹² Podobným principem fungovalo právo nuceného průjezdu. To zajišťovalo městu patřičnou důležitost na obchodní stezce, protože přikazovalo obchodníkům projít daným městem. Nucený průjezd mohl také značit snahu panovníka o přesměrování obchodní trasy na jinou cestu.

Kromě předešlých výsad sem řadíme také osvobození od různých cel a mýt, které sice nepodporovalo město jako takové, ale podporovalo městské obchodníky cestující mimo vlastní město.

Specifickým fenoménem byl říční obchod. Obchod po vodě byl doménou měst Ústí nad Labem a Litoměřic, která bojovala o nejrůznější výhody.⁹³ Typický byl jejich spor o právo skladu zboží (hlavně obilí) připlouvajícího po Labi (r. 1325). Obecně byla doprava po vodě přínosem pro každé město. Míra jejího přínosu byla ale závislá na splavnosti protékajícího toku. Problémem říční dopravy byla cesta proti proudu, jež byla jen velmi pomalá. V případě vorové dopravy se od ní většinou ustupovalo.⁹⁴

II. *Finance* – Do této podskupiny patří (jak už název napovídá) všechny listiny zabývající se financemi – ať už penězi směřujícími do města, nebo naopak sbírkami plynoucími mimo město.⁹⁵

Začněme například listinami postupujícími městu panovnické platy. V těchto výsadách se mohlo jednat o různé platy, které mohly být postoupeny na různě dlouhou dobu. Postoupení příjmů ve prospěch města pomáhalo při rozvoji měst (nebo při jejich zotavení po požáru, napadení nepřítelem), jelikož se tím zvyšovala jejich finanční základna. Na tento druh navazující byly výsady hospodářské kompenzace městu za dřívější finanční půjčku. Tato privilegia umožňovala králi to, že nemusel vracet zpátky peníze v hotovosti, což kolikrát nebylo ani fakticky možné, protože král jednoduše tyto finance neměl. Měštům tedy mohly tyto výsady přijít vhod, protože tak získala alespoň jistotu, že dostanou půjčené peníze postupně zpátky.

Velice častou výsadou bylo také “trpění s městem”, tzn. podílení se na jeho daních. Po hospodářské stránce se jednalo o významné privilegium, které umožňovalo městským úředníkům vybírat dávky od většího počtu osob, a tak snížit finanční

⁹¹ CDLS I, č. 236; CIM I, č. 18, č. 21, č. 40; CIM II, č. 92, č. 93, č. 98, č. 111, č. 123, č. 124, č. 133, č. 139, č. 141, č. 145, č. 146, č. 162, č. 178, č. 185, č. 188, č. 231, č. 232, č. 247; RBM III, č. 262; RBM IV, č. 574

⁹² HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009. s. 258-59

⁹³ Ze severních Čech se vyváželo do Míšeňska především obilí, slad a víno. Opačným směrem přicházela hlavně sůl a solené mořské ryby.

⁹⁴ Vory byly na konci cesty rozebrány a dřevo využito k jiným účelům.

⁹⁵ CIM I, č. 11, č. 16, č. 17, č. 22, č. 26, č. 28, č. 37, č. 40, č. 42, č. 47; CIM II, č. 93, č. 111, č. 117, č. 123, č. 125, č. 135, č. 143, č. 148, č. 156, č. 157, č. 160, č. 165, č. 172, č. 177, č. 182, č. 185, č. 188, č. 193, č. 195, č. 197, č. 198, č. 199, č. 200, č. 201, č. 203, č. 207, č. 208, č. 209, č. 210, č. 211, č. 212, č. 213, č. 214, č. 219, č. 223, č. 224, č. 225, č. 228, č. 229, č. 238, č. 253; GGG I, s. 43, s. 71

zatížení měšťanů, potažmo zvýšit zisky města. Tato výsada se mohla vztahovat na obyvatele předměstí či na osoby šlechtického a duchovního řádu, které ve městě vlastnily nějaké obydlí.

Dalšími typickými privilegii této podskupiny jsou listiny zabývající se otázkou daní. V těchto listinách se určovalo, kolik a z čeho se má odvádět králi.

Důležitou výsadou pro město bylo privilegium udělující úlevu při placení daní. Podobně jako město mohlo snížit daň lidem postiženým neštěstím, také panovník v případě nějaké pohromy upouštěl od vybírání poplatků nebo je alespoň zmírňoval. Poničená města díky tomu mohla věnovat svůj finanční kapitál plně na obnovu města.

Specifickými listinami, které sem zahrnuji, jsou privilegia zabývající se přivtělením pozemků k městu, jejich zachováním při městu, případně jejich následným pronajímáním.

3.2.2. Samosprávná privilegia

I. *Soudnictví* – Tato podskupina se z velké části skládá z listin zabývajících se přímo městskými soudy a souzením měšťanů.⁹⁶ Patří sem například právo soudit přímo ve městě. Druhou nejčastější skupinu tvoří listiny povolující zajímat dlužníky a vymáhat od nich dluhy.⁹⁷ Najdeme zde i svobodné nakládání s dědictvím. Typické jsou i výsady povolující využívat práva určitého města (Staré Město pražské, severoněmecké / jihoněmecké právo).

II. *Veřejná agenda* – V listinách této podskupiny se objevuje hlavně právo města volit si rychtáře a právo odkoupení rychtářství, stejně jako právo dosazovat vlastní lidi do různých veřejných úřadů.⁹⁸ Mimoto sem patří i právo spravovat městský špitál.

Specifickou listinou této podskupiny je listina pro Staré Město pražské, která mu povolovala vybudovat si radnici. Potřeba zřídit si radnici se začíná objevovat s rozšiřujícím se významem městské rady. Radnice byla budova sloužící k činnosti konšelů (zvláště poté, co se rada začala scházet bez přítomnosti rychtáře – nevyužívala tudíž budovu rychty). V Čechách vznikaly radnice buď z kupeckých domů, které sloužily cizím obchodníkům a často souvisely s právem povinného skladu zboží (např. Kadaň, Most, Žatec), nebo s přestavbou některého z měšťanských domů (tak tomu bylo u většiny našich měst).⁹⁹ Význam radnice pro město byl obrovský, protože se v ní soustřeďovalo městské “úřednictvo” a probíhala zde většina městské agendy. Velká část radnic začala vznikat teprve po husitských válkách, o to důležitější je pro nás dochovaná listina krále Jana z roku 1338, kterou povoluje Staroměstským zbudovat si radnici na Staroměstském náměstí.¹⁰⁰

3.2.3. Privilegia zvelebující město

I. *Stavební materiál* – Patří sem privilegia zaručující určité výhody při získávání

⁹⁶ CIM I, č. 12, č. 13, č. 17, č. 28; CIM II, č. 111, č. 123, č. 133, č. 141, č. 145, č. 146, č. 153, č. 177, č. 185, č. 186, č. 187, č. 189, č. 192, č. 199, č. 200, č. 201, č. 211, č. 214, č. 216, č. 226, č. 238; GGG I, s. 49, s. 54, s. 69; RBM IV, č. 574

⁹⁷ Do pěti kop grošů.

⁹⁸ CDM 7, č. 558; CIM I, č. 30, č. 35; CIM II, č. 92, č. 123, č. 141, č. 145, č. 153, č. 157, č. 159, č. 163, č. 174, č. 175, č. 181, č. 199, č. 200, č. 201, č. 214, č. 217, č. 250; GGG I, s. 39

⁹⁹ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009. s. 184

¹⁰⁰ CIM I, č. 35

materiálu sloužícího k potřebám obyvatel města.¹⁰¹ Při zakládání (nebo obnovování) měst většinou výrazně usnadňovala a snižovala ceny nákladů na postavení obydlí i veřejných objektů. V pozdější době, kdy bývalo například u měst horních (ale i u většiny ostatních) v nejbližším okolí vytěženo z velké části dřevo, pomáhal tento druh práva s fungováním města a s jeho dalším rozvojem, protože velká řada měst byla zcela závislá na dálkové dopravě dřeva.¹⁰²

II. *Výstavba / Údržba veřejného majetku* – Typickými listinami této skupiny jsou privilegia zabývající se stavbou a opravou hradeb.¹⁰³ Město mající opevnění se stávalo jen těžce dobytelnou pevností, která si častokrát vyžadovala obtížné a dlouhodobé obléhání. Nejlepší byly zděné hradby s příkopem, svůj význam ale měl i dřevěný proplétaný plot.¹⁰⁴ A proto, i přestože hradby nepatřily samotnému městu a byly majetkem krále, patřilo právo mít opevnění k velice důležitým právům, které řadilo každé sídlo k vyspělým středověkým městům.

Druhým převažujícím typem této podskupiny jsou listiny zabývající se dlážděním města. Zvláště v deštivých dnech se totiž stával pohyb po nevydlážděných městech utrpením, jelikož se přes množství bláta ani nedalo chodit. Proto si města od panovníka vymáhala získávání některých královských důchodů, cel a podobně, aby z těchto výdělků mohla vydláždít alespoň náměstí a hlavní ulice města. Podobně postupoval král městům důchody na čištění města, opravu silnic či mostů patřících městům.

3.2.4. Zástavní listiny

Jak již bylo napsáno dříve, specifickou skupinou listin jsou listiny zástavní.¹⁰⁵ Ty tvoří listiny zastavující celé město, určitou veřejnou funkci nebo nějaký dílčí plat ve městě. Sem patří i listiny, kterými toto získává panovník. Velice časté bylo také udělení patronátního práva jinému subjektu. Rozdíl mezi privilegiem a zástavními listinami vynikne, uvědomíme-li si, že v prvním případě vystupuje v písemnosti město jako subjekt, kdežto v druhém je mu přisouzena role objektu.¹⁰⁶

Svou povahou sem také patří důležitá listina pro kladské rytířstvo, která mu dává patronátní práva na všech místech, s výjimkou Kladska, Kladské Bystřice, Landeku a Radkova.¹⁰⁷

¹⁰¹ CDLS I, č. 253; CIM I, č. 10, č. 15; CIM II, č. 92, č. 120, č. 180, č. 184, č. 206, č. 227; GGG I, s. 39; RBM IV, č. 1561

¹⁰² KLÁPŠTĚ, Jan. Měšťané a lidé z města. in: Člověk českého středověku. Praha 2002. s. 345

¹⁰³ CDLS I, č. 253; CIM I, č. 20, č. 31, č. 36, č. 39; CIM II, č. 101, č. 110, č. 120, č. 136, č. 137, č. 143, č. 177, č. 180, č. 183, č. 190, č. 191, č. 208, č. 220, č. 221, č. 230, č. 234, č. 237, č. 251; RBM IV, č. 1561

¹⁰⁴ KLÁPŠTĚ, Jan. Měšťané a lidé z města. in: Člověk českého středověku. Praha 2002. s. 348

¹⁰⁵ CDM 6, č. 186; CDM 7, č. 643; CIM II, č. 104, č. 105, č. 106, č. 108, č. 121, č. 140, č. 150, č. 152, č. 161, č. 164, č. 179, č. 204, č. 215, č. 235; GGG I, s. 37, s. 59; RBM III, č. 518, č. 521, č. 522, č. 915

¹⁰⁶ RAK, Petr. Česká venkovská královská města v politice Jiřího z Poděbrad. In: Sborník historický. Sv. 32. Praha 1985, s. 7-8.

¹⁰⁷ GGG I, s. 59

4. Jan Lucemburský a královská města

Na počátku této kapitoly bude dobré nastínit pracovní postup při rozboru pramenů. Sledované listiny analyzuji dvěma způsoby. Nejprve rozdělím města do několika skupin podle jejich vzdálenosti od sebe samých, podle jejich rozložení na území středověkých Čech a podle jejich polohy na obchodních trasách.

Na toto rozčlenění naváží v následující podkapitole, ve které budu zkoumat všechny listiny vybraného regionu a hledat v nich určité podobnosti. Později se podívám na prameny ze všech oblastí z hlediska časového, kdy si budu všimát vydaných listin v určitých časových okruzích. Důležitou pomůckou při tomto rozboru listin mi bude Janův itinerář vypracovaný Zdeňkem Žaludem, který vycházel primárně z práce Nicolause van Wervekeho vydané počátkem 20. století.¹⁰⁸

Základem pro tvorbu každého itineráře jsou listiny, které vydala sledovaná osoba. Problémem je, že určitá část listin (v některých případech i většina listin) se dochovala pouze v opisech, z čehož mohou pramenit určité nepřesnosti při sestavování itineráře. Kromě listin vydaných danou osobou jsou důležité i listiny od jiných vydavatelů, kde se sledovaná osoba nějakým způsobem vyskytuje – např. jako spoluúčastník nebo jako svědek.¹⁰⁹ Obecně se dá říct, že má-li být itinerář alespoň trochu přesný, měly by se v něm nacházet údaje o pohybu dané osoby nejméně v měsíčních intervalech.¹¹⁰

4.1. Česká královská města podle geografické polohy

V době panování Jana Lucemburského patřilo mezi královská města v Čechách 42 měst, která byla rovnoměrně, i když s určitými koncentracemi v některých oblastech, rozprostřena po celém obvodu země, s výjimkou severovýchodní oblasti směrem od Prahy, kde ležel pouze Mělník v relativní blízkosti pražských měst a pak až na samé hranici české země Žitava. Druhou výjimku tvoří území na jihovýchod od Prahy, kde se nenacházelo žádné královské město.

Královská města jsem se (pro jejich velký počet) rozhodl rozdělit do menších skupin primárně podle geografické blízkosti mezi jednotlivými městy. Rozdělení provádím tak, že od centra každého města vyměřuji patnáctikilometrový rádius.¹¹¹ Tímto způsobem zjišťuji, která města se nacházela v denní vzdálenosti od sebe, což může odpovídat na otázku, proč některá města byla panovníkem opomíjena. Po tomto rozdělení královských měst do několika skupin ještě dále sleduji, kterými městy procházely zemské stezky z Prahy do zahraničí, a tudíž která města na sebe pro svoji blízkost a polohu na stejné stezce mohla mít větší vliv.¹¹²

Tímto naznačeným postupem mohu tedy rozdělit z geografického hlediska Čechy na pět částí, které v některých případech ještě dále dělím. To, že se jedná o konstrukci umělou, ukazuje, že by některá města šlo zařadit do dvou různých oblastí. V takovém

¹⁰⁸ ŽALUD, Zdeňk. Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského [online]. 2007 [cit. 2017-04-30]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/24435>. Vedoucí práce Lenka Bobková. s. 135-147 a s. 196-203; van WERVEKE, Nicolaus. Itineraire de Jean l'Aveugle, roi de Boheme et comte de Luxembourg, in: Publications de la section historique de l'Institute Grand - Ducal, vol. 52, 1903, s. 25 - 52.

¹⁰⁹ VELIČKA, Tomáš. Itinerář vévody Jana. In: Jan Zhořelec: třetí syn Karla IV. Praha 2016. s. 166.

¹¹⁰ HLAVÁČEK, Ivan. K organizaci státního správního systému Václava IV. Dvě studie o jeho itineráři a radě. Praha 1991. s. 48.

¹¹¹ Používám minimální vzdálenost podle N. Ohlera, kterou ve středověku mohl urazit cestovatel či obchodník za jeden den (15 kilometrů od každého města, v případě protnutí dává okruh 30 kilometrů). Více: OHLER, Norbert. Cestování ve středověku. Jinočany 2003.

¹¹² Řídím se tady poznatky F. Hoffmanna in: HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009. s. 261-264.

případě přiřazují město k důležitější oblasti.

První zvolenou oblastí, kterou budu sledovat, představují pražská města (Staré Město pražské a Menší Město pražské) s jejich okolím. Jak ostatně uváděl sám Jan Lucemburský, hlavou českých měst byla Praha¹¹³, která se dělila na královská města Staré Město, Malé Město a na komorní město Hradčany. Kromě Prahy sem zařazují ještě Beroun, Mělník a Slaný. Právě Slaný je městem, které je svou vzdáleností navázáno jak na Prahu, tak na oblast severozápadních Čech.

Druhým okruhem jsou jižní Čechy, kam patří jednak Písek a Vodňany ležící na cestě z Prahy do Pasova, jednak České Budějovice spojující Prahu s Lincem.

Třetím krajem je území dnešních jihozápadních a západních Čech, kterými vedla důležitá cesta do Říše – z Prahy přes Beroun do Plzně, kde se cesta dělí a pokračuje jednak přes Stříbro a Tachov do Norimberka, jednak přes Domažlice dále do Řezna. Tuto oblast dělím do dvou dílčích podoblastí – na jihozápadní Čechy s Domažlicemi, Klatovy a Sušicí. Druhým regionem jsou západní Čechy s městy Plzní, Stříbrem a Tachovem.

Z hlediska měst a jejich důležitosti byla po Praze nejvýznamnější oblastí severozápadní část Čech, kterou vedlo několik důležitých obchodních tras. První spojovala Prahu se Slaným, Žatcem, Kadaní, Ostrovem, Loktem, Chebem a pokračovala dále až do Norimberka. Další vedla do Freibergu a vedla přes Most a Louny. Tento kraj je rozdělen do tří menších území. První představuje samostatně město Cheb, které bylo k Čechám připojeno jako říšská zástava. Chebu blízký je Loket, který společně s Ostrovem tvoří druhé území – vnější kraj Loketsko. Poslední skupinou je pak čtveřice blízkých měst – Kadaň, Louny, Most a Žatec.

Neméně významným regionem, jako byly severozápadní Čechy, byla navazující oblast Čech severních, kterými procházela trasa spojující Prahu s Drážďany. Na této cestě ležely Litoměřice, Ústí nad Labem a Píma. Důležitá obchodní silnice propojovala také pražskou oblast s Žitavou. Tato oblast je rozdělena na města Litoměřice a Ústí nad Labem a dále na volně navazující Pirnu a Žitavu (německy *Zittau*).

Poslední částí Čech zahrnující velký počet královských měst věnných je oblast na východ od Prahy, spojující Čechy s Moravou a Slezskem, potažmo Polskem.¹¹⁴ Na cestě mezi Moravou a Prahou ležela nejdříve města Kouřim, Kolín, Kutná Hora a Čáslav. Cesta dále pokračovala do Chrudimi, kde se dělila a mířila jednak do Vysokého Mýta a dále do Olomouce, jednak do Poličky a dále do Brna. Z Kutné Hory směřovala významná obchodní trasa do Hradce Králové, vedoucí dále do Kladska a dále na slezská a polská území.

Východní region Čech rozdělují dále do čtyř celků. Prvním je Kutnohorsko, kam kromě Kutné Hory patří Čáslav, Kolín, Kouřim a Nymburk. Druhým celkem jsou města Chrudim, Polička a Vysoké Mýto. Třetí oblastí je Hradecko-Trutnovsko s městy Hradcem Králové, Dvorem Králové, Jaroměří a Trutnovem. Specifickým městem tohoto území je město Bydžov, které upadá v době vlády Jana Lucemburského do poddanského stavu. Čtvrté a poslední území východně od Prahy je rovněž specifická oblast Kladska s městy Kladskem (německy *Glatz*, polsky *Kłodzko*), Kladskou Bystřicí (německy *Habelschwerdt*, polsky *Bystrzyca Kłodzka*), Landekem (německy *Bad Landeck*, polsky *Lądek-Zdrój*) a Hrádek (německy *Wünschelburg*, polsky *Radków*).

Po nastínění metody rozdělení měst do různých geografických oblastí se můžeme

¹¹³ CIM I, č. 9

¹¹⁴ O věnných městech více in: SEJTKOVÁ, Mirka. Královny a věnná města v Čechách za vlády Lucemburků [online]. 2008 [cit. 2017-05-29]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/57157>. Vedoucí práce Lenka Bobková.

přesunout k samotnému zpracování listin daných oblastí.

4.2. Česká královská města v listinách Jana Lucemburského

V návaznosti na předchozí kapitolu budu při analýze listin postupovat podle geografické polohy jednotlivých měst. Lépe tak bude patrné, jestli, a případně jak, byla sousední města provázána.

Jednotlivé výsady, které jsou v následujících pasážích zmiňovány, neobsahují odkazy na konkrétní listiny, ze kterých čerpají. U těchto výsad je ale vždy uváděno datum, podle kterého se dají spolehlivě najít v tabulce listin, která se nachází v příloze této práce.¹¹⁵ V tabulce nalezneme místo vydání listin, komu byly určeny, dobu jejich vydání včetně osoby jejich vydavatele. Tabulka zahrnuje také údaje o druhu privilegia, stavu jeho dochování a o tom, v které edici lze nalézt kompletní znění listiny.

Před tím, než začnu postupovat v analýze pramenů po jednotlivých městech, je potřeba se zmínit o privilegii, která se svým obsahem vymykají následujícímu dělení, jelikož byla udělena buď všem městům, nebo převážně většině měst. Patří sem celkem čtyři listiny. Zároveň je ještě třeba podotknout, že tato privilegia nebudou zmiňována následně u jednotlivých měst, s výjimkou měst, která jiné výsady nedostala.

První privilegium je z května 1330. Král v něm Starému Městu pražskému i ostatním královským městům (*...civium Pragensium...et aliarum regni Boemie civitatum civium...*) polepšuje v otázce právní a hospodářské. K městské berni mají přispívat všichni, kteří zde drží nějaké pozemky, s výjimkou těch, kteří od této povinnosti byli dříve osvobozeni. Zároveň mají být měšťané souzeni u městského soudu. Nemusí tedy v případě obvinění cestovat za hranice města.

Další dvě listiny se týkají výběru daní. Nejprve se 22. srpna 1331 Jan Lucemburský městům zavazuje, že nové sbírky bude vybírat pouze při korunovaci syna nebo provdání dcery. O deset let později pak osvobozuje král Jan se svým synem Karlem města od placení berní až do roku 1348, jelikož mu vyplatila daně na šest let dopředu. Potvrzuje se tedy to, že královská města byla základním pilířem v hospodaření královské moci.

Poslední je privilegium, které bylo vydáno 5. července 1337. Vyšlo ve třech listinách, které měly totožné znění, dohromady pro 31 královských měst. Jan Lucemburský zde upravuje vztah měst ke královskému podkomořímu,¹¹⁶ posiluje městské soudnictví a (podobně jako před sedmi lety) uděluje městům právo přidržovat při placení berní všechny obyvatele žijící ve městě.

Při bližším pohledu zjišťujeme, že celkem jedenácti královských měst se toto privilegium netýká. V první řadě jej nedostalo Staré Město pražské a Kutná Hora, které byly v přímém postavení pod králem. Tato města tedy nemusela řešit spory s královským podkomořím. Dále tuto listinu nedostala kladská města (Kladsko, Kladská Bystřice, Landek a Radkov), Trutnov a Dvůr Králové. To bylo dáno tím, že ležela na území se zvláštní správou.¹¹⁷ Na druhou stranu Ostrov a Loket jako města dalšího vnějšího kraje, byla při napsání privilegia zohledněna. Nepatřil sem ani Cheb, který byl na podkomořím nezávislý, Žitava, jež byla v držení Jindřicha Javorského, a proto také nebyla v kompetenci podkomořímho. Poslední městem, které tuto listinu

¹¹⁵ V příloze se nachází dvě totožné tabulky, v jedné jsou listiny seřazeny podle doby vydání, v druhé podle toho, kterého města se týkaly.

¹¹⁶ Více o podkomořím in: HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha 2007. s. 67-68; ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Úřad podkomořský v Čechách: příspěvek k dějinám stavu městského v zemích českých*. Praha 1881.

¹¹⁷ Vnější kraje, manská soustava

nedostalo, byly Vodňany. Přihlédneme-li se k listině, kterou jim král Jan udělil o dva roky dříve¹¹⁸, pak můžeme soudit, že neustále kolísalo jejich postavení na rozhraní městečka a města.

Z analýzy měst, která nedostala výsady udělené králem v červenci 1337, je patrné, že hlavním účelem vydání tohoto privilegia byla snaha vyřešit spory mezi královským podkomořím a městy, která mu podléhala.

4.2.1. Oblast pražských měst a okolí

Začneme nejvýznamnějším městem království, *Starým Městem pražským* (*civitas Pragensis, Maior civitas Pragensis*; německy *Grosser Stadt zu Prag*), jemuž král Jan již roku 1316 potvrdil všechna jeho stávající privilegia. Zvlášť ještě, o tři roky později, konfirmoval též stará práva pražských Němců (*...privilegium Theotunicis Pragensibus...*),¹¹⁹ která dostali Staroměstští od Přemysla Otakara II. (*...privilegium illustris principis domini Ottakari...*).

Prvním hospodářským privilegiem z doby Janovy vlády je listina z roku 1315, v níž král povoluje výstavbu dvou masných krámů (*...duo macella carniū...*). Zcela mimořádné privilegium dostali staroměstští obchodníci roku 1330 od císaře Ludvíka Bavora, který je osvobodil od cel v celé říši (*..., ut in singulis civitatibus et per singulas et universas civitates, opida, loca, villas et castra universa Romano imperio...*). V r. 1331 je Janem zrušeno privilegium Řezenských, kterým byli Pražané poškozováni. Na to podobností navazují další dvě listiny. První je od markraběte Karla z června roku 1342, ve které slibuje chránit městská nařízení proti Norimberským. V květnu 1340 Karel nařídil ustanovit sbor osmi přísežných mlynářů s povinností dbát na správnost míry a váhy obilí a semleté mouky. Prohřešky proti stanoveným hodnotám mělo trestat město. Obě dvě ustanovení král Jan potvrdil v prosinci téhož roku.

Daňového zatížení města se týká právo krále Jana z června roku 1341, podle kterého mají všichni obyvatelé městského areálu platit společnou berni, s výjimkou pánů a duchovních, kteří jsou odedávna od ní osvobozeni. O daních poprvé pojednává listina z července roku 1318, kdy král město osvobodil od berní po dobu dvou let, jako kompenzaci za poskytnuté služby: dar 500 kop grošů českých v době nedávné války a půjčku dalších 2500 kop. Kromě osvobození od berní byl městu postoupen výnos z vybíraného cla. Další listinou podobného rázu je listina Karla z r. 1334, ve které jsou měšťané osvobozeni po dva roky od berní, jelikož dali králi 2000 kop na zaplacení dluhů (*...duorum milium sexagenarum grossorum denariorum Pragensium...*). Na to navazuje další listina z roku 1335. V ní jsou Staroměstští osvobozeni od berní do r. 1339 za závazek vyplacení 6000 kop v dané lhůtě do královské komory (*...sex milia sexagenarum grossorum Pragensium...*). Hned v roce 1339 je vydána nová listina, ve které je město osvobozeno na další čtyři roky s tím, že v tomto čase vyplatí králi 4000 kop grošů (*...quatuor milia sexagenarum grossorum Pragensium...*). Zároveň se městu povoluje vybírat ungelt ze sukna, piva a kramářského zboží. Již dva roky nato ale Karel osvobozuje město do r. 1344, protože vyplatí králi dalších 3000 kop grošů (*...tria milia sexagenarum grossorum denariorum Pragensium...*). V září 1345 jsou městu poskytnuty úlevy, protože se dostalo do finanční tísně. Staroměstští jsou osvobozeni na pět let od všech berní, avšak po dobu tří let je odváděna polovina ungelty z vína do královské komory. V červnu 1343 potvrzuje Karel Janův list,

¹¹⁸ Vodňany jsou zde označovány jako městečko (*oppidum*).

¹¹⁹ CIM I, č. 5

ve kterém byla osvobozena všechna města od placení berní do r. 1348¹²⁰, a zároveň sám slibuje, že po dobu dvou let nebude chtít po Pražanech žádné finance.

Roku 1338 je město vzato pod zvláštní ochranu. O dva měsíce později je pak městu povoleno koupit dům na náměstí a zřídit v něm radnici (*Ut igitur empicio seu exsolucio dicte domus, facta pro honore et commodo civitatis a nobis et nostris successoribus iuratis civibus Pragensibus, quicunque fuerint, rata et grata permaneant et perpetue inconvulsa, presens privilegium scribi et de certa nostra sciencia fecimus sigilli civitatis predictae munimine communiri.*).

Prvním privilegiem zvelebujícím město byla listina z dubna 1316, ve které se upravuje prodej dřeva v Podskalí (...*in Poczkal*...). Staroměstští mají přednostní právo na jeho odkoupení. Na to navazuje listina z listopadu 1325, ve které se potvrzuje sklad dříví v Podskalí. Zároveň je zde posíleno městské soudnictví. O tři roky později získávají měšťané právo opatřovat si v jedné míli kolem města suroviny na opravu města. Roku 1329 je Staroměstským postoupen ungelt z vína. Na to navazuje listina ze srpna 1331, ve které se městu povoluje vybírat nějaký další plat, aby mohlo být dokončeno vydláždění, poněvadž ungelt z vína k tomuto nedostačuje. Roku 1339 získává město pozemek ležící mezi hradbami a Vltavou, aby jej mohlo vyklidit a ohradit, protože se tam často páchaly různé zločiny. V červnu 1341 bylo potvrzeno usnesení městské rady, kterým získalo město úřad šrotérství vína (...*das wein schrotampt*...). Z jeho důchodu má být čištěno město.

Menší Město pražské (*Minor civitas Pragensis, Parva civitas Pragensis*). První listinou z r. 1330 získává město mílové právo. Dále mají občané předměstí trpět s městem. O čtyři roky později potvrzuje Karel výsadu mílového práva. V dubnu 1337 se znovu uděluje výsada trpění s městem, dále se zde zvyšují pravomoci městského soudu. O rok později získává město dvě listiny. V první se povoluje vybírat clo z vozů, které se využije k vydláždění města. V druhé je město osvobozeno od placení cel v Čechách, získává právo zadržovat dlužníky a znovu se zvětšuje pravomoc místního soudu, jelikož se měšťané nemusí odvolávat k soudu v Litoměřicích. Opětovně se zde řeší mílové právo, což ukazuje, že bylo ustavičně porušováno. O měsíc později měšťanům obě listiny potvrzuje markrabě Karel.¹²¹ Ten uděluje městu i poslední výsadu tohoto období, kdy mají měšťané platit berně z půdy a ne z domů, které na ní stojí.

Beroun (*Verona*), jakožto město ležící na důležité trase mezi Prahou a Plzní, získal celkem čtyři listiny. První dvě jsou z 2. května 1325. V první z nich navrácí král městu obecní pastviny, aby mohli měšťané vyhánět dobytek na pastvu do okolí města (...*in silva nostra Gdyczina quam alias circum civitatem nostram*...). Zároveň je nařízeno Zbyňkovi ze Žebráka (...*Zbynkoni de Mendiko*...) a jeho úředníkům, aby v tomto právu měšťany nijak neomezovali. Druhou listinou z tohoto dne dostává Beroun 11 lánů polí. Kolem roku 1325 vychází listina, díky které rychtu a clo ve městě získává pražský měšťan Menhart Rokycanský. Město tedy nemělo rychtu ve svém vlastnictví.

Podobně jako byl Beroun důležitou zastávkou na cestě z Prahy do Plzně, tak bylo důležité **Slaný** (*Slana, Slany*) při cestě z Prahy do severozápadních Čech. Město získává první privilegium v r. 1336, kdy mu jsou confirmována stará práva. Kromě toho získávají měšťané v této listině některé hospodářské výsady. Konkrétně se ustanovuje, kolik mají platit ročně z každého lánu, dále získávají právo přidržet

¹²⁰ CIM I, č. 42

¹²¹ CIM I, č. 33, č. 34

obyvatele předměstí v placení společné berně (...*omnes eos, qui ante civitatem et extra muros ipsius resident, ..., ut inantea iidem onera eis incumbentia cum ipsis sufferant et expleant in subsidium.*). Nakonec jsou ještě měšťané osvobozeni od placení cla v Praze (...*in ponte Pragensi...*).

I poslední město této oblasti, **Mělník** (*Melnicensis*), získává v roce 1337 listinu upravující vztah k podkomořímu. To bylo také jediným privilegiem, které od krále Jana Mělník dostal. Kromě toho vydala městu dvě listiny ještě Eliška Rejčka. V první z roku 1320 určuje Eliška, jak veliký roční plat jí mají měšťané vyplácet. V r. 1324 pak Eliška povoluje mělnickému měšťanovi (*Henricus dictus Hebriner*) či jeho dědicům prodat pozemek s tím závazkem, že každý majitel tohoto místa je povinen opravovat dva mosty v Mělníku.¹²²

Není pochyb, že nejvýznamnějším městem středních Čech bylo Staré Město pražské. Sám Jan Lucemburský ho označil za hlavu království. Je to patrné, podíváme-li se na samotná místa vydávání listin. Přestože byl Jan nadmíru mobilní panovník, který cestoval často a po celé katolické Evropě, byla největší část jeho listin vydávána právě při pobytu v Praze.

Z listin upravujících vztah k Řezenským a Norimberským, stejně jako z listiny Ludvíka Bavora, je patrné, že bylo Staré Město pražské hlavním obchodním centrem celých Čech. Důležitost města nepřímo také ukazují listiny, ve kterých měšťané půjčují králi částky, které v ostatních městech nemají obdoby ani svou četností, ani svou výší.¹²³

Mensší Město pražské se nemohlo rovnat svému většímu sousedu, přesto i ono dostalo velký počet výsad, takže se řadilo k nejvýznamnějším městům Janovy doby. Ostatní tři města v širším okolí Prahy byla naproti tomu pražským souměstím zastíňována. Z dostupných pramenů se dá soudit, že trochu větší význam měl Beroun sloužící jako jedna ze zastávek na cestě do Plzně. Na Slaném je patrné, že mu škodila malá vzdálenost od Prahy na jihu a od Žatce, Loun a Mostu, které byly panovníkovou oporou v severozápadních Čechách. Také Mělník stál na okraji Janova zájmu, což bylo dáno pravděpodobně i tím, že byl věnným městem.

4.2.2. Oblast jižních Čech

Z hlediska vzájemných vztahů byly jistě nejdůležitějším městem tohoto území **České Budějovice** (*Budweis, Budwoys, Budywois, Budywoys, Wudowois*). V rozmezí let 1319 - 43 získaly celkem dvanáct privilegií, z toho deset listin se dochovalo v originální podobě, jedna jako confirmace z r. 1388. Z dvanácti privilegií vydal deset Jan a dvě Karel.

Nejvíce listin, konkrétně osm, se zabývá hospodářským charakterem města. Všechny tyto listiny se zabývají otázkou financí. Patří sem listina z roku 1327, která osvobozuje město od placení daní z mlýna, který patřil k městskému špitálu. Na tu potom navazuje confirmační listina vydaná Karlem r. 1335. V té se osvobozuje od daní ves Mokrá (...*villam quandam nomine Mokri boemice, Gaugendorf vero theotonice...*), patřící rovněž k městskému špitálu. V srpnu téhož roku pak dostalo město povolení mezemi ohradit pozemky patřící městu včetně těch, které vyplatili od Viléma z Ladštejna. Budějovice patřily k městům, které dostaly v roce 1337 důležitou listinu, řešící vztah k podkomořímu. Mimo to získalo město touto listinou právo získávat peníze na královské sbírky i pozemky, které byly v městském areálu,

¹²² Tento závazek existoval ještě před vydáním této listiny.

¹²³ Snad s výjimkou Kutné Hory, jejíž listiny se nám, ale kvůli poničení města v 15. století, dochovaly jen částečně.

ale podléhaly jinému subjektu. Stejné privilegium (trpění s městem) dostaly Budějovice i o dva roky později (28. 4. 1339). Ve stejný den bylo město také osvobozeno od placení berní do roku 1341, jelikož se zavázalo zaplatit dluhy krále Jana. Další finanční privilegium získalo město o dva roky později, v květnu 1341, kdy jim král zrušil povinnost platit Těmovi z Koldic 60 kop pražských grošů. Poslední listinou patřící do okruhu hospodářství je privilegium Karlovo z roku 1343, ve kterém se osvobozuje dvůr ležící za řekou Malčí mezi vesnicemi Rožnovem a Mladou (*inter villas Rosnow et Mladye super flumine Malcze sitam*) od trpění s městskou obcí.

Dvě listiny spadají do oblasti samosprávy. První je již dříve zmiňovaná listina ze srpna 1335, ve které získává městská rada právo vyhostit z města osoby, které se jim nehodí. Druhou listinou je pak společná listina pro více měst řešící vztah měst vůči podkomořímu.

V souvislosti s Českými Budějovicemi můžeme také dobře sledovat, jak dlouho trvala stavba, potažmo oprava městského opevnění. První listina zabývající se tímto problémem je z roku 1335, kdy král povoluje vybírat clo z vozů za účelem opravy opevnění a mostu. Následuje listina z roku 1339, ve které Jan osvobozuje město na dva roky od daní za to, že zaplatilo některé jeho dluhy. Zároveň mají měšťané povinnost po dva roky opravovat opevnění. Roku 1341 jsou pak v jednom dni vydány ještě další dvě listiny, ve kterých se povolují do města přijmout židovské rodiny (*...duos Judeos et eorum familias...*), které se mají finančně podílet na opravě hradeb.¹²⁴ Zároveň osvobozuje král na deset let tyto rodiny od placení berní.

Poslední listina, která se dochovala v opisu, je privilegium krále Jana a markraběte Karla, kterým zapisují solní důchod několika kutnohorským měšťanům (*...Borsute, Nicolao, Petro, Johanni dicto Leul et Henslino Wilmani, civibus Cuthnensibus...*) a zároveň nařizují rychtáři a přísežní Českých Budějovic a Třeboně, aby tyto měšťany všemožně chránili.

Druhým městem v tomto regionu bylo město **Písek** (*Pyesca*). Pro toto město se dochovala pouze dvě privilegia. Obsahově bohatá listina z roku 1327 se zachovala jako kopie z konce 14. století. Povoluje se v ní používání práva Starého Města pražského (*...juribus Maioris nostre Pragensis civitatis in causis judiciariis...*), dále pak právo volit rychtáře, osvobození od placení cel mimo jiné ve Vodňanech (*...in Bolyna, Rakonicz, Notholicz, Budnana, Tyn, Mylebsk, Brzyesnycz et in Myroticz oppidis...*) a uděluje se po hospodářské stránce velice důležité právo mílové a povinnost obchodníků projíždět městem. Poslední listina datovaná do roku 1332 se zachovala jako kopie z 16. století. Informuje nás o připojení vsi Zátaví k městu.

Ve vztahu krále k poslednímu městu tohoto kraje – **Vodňanům** (*Budnana, Wodnan*) se můžeme opřít pouze o jednu, avšak obsahově bohatou a originálem dochovanou listinu z roku 1335. Jan Lucemburský v ní potvrzuje měšťanům již držená práva – zajišťuje jim soudnictví v hranicích města. Mohou zadržovat dlužníky¹²⁵ a je jim povoleno volně nakládat s majetkem. Obchodníci mají povinnost projíždět městem a platit zde za průjezd. Je jim uděleno mílové právo, na statcích vyšších stavů nemají platit clo a v městském okrsku mohou lovit ryby (*...de flumine Blanicze usque ad flumen, qui kuny potok dicitur...*). Je zde zapsáno, kolik mají odvádět králi na daních, a nakázáno platit desátek místnímu faráři. Na této listině je vidět, že Vodňany byly v období Jana na pomezí města a městečka, což nám ukazuje jejich označení v textu (*...oppidi nostri Wodnan...*).

¹²⁴ CIM II, č. 220 a 221

¹²⁵ Pro dluhy do pěti hřiven.

Podíváme-li se na počet získaných listin, ukáže se nám, že se na výsadním postavení Českých Budějovic nástupem 14. století nic nezměnilo. Přesto zde byl i Písek poměrně důležitým městem, přes které se cestovalo z Prahy do Pasova. Také tudy měli projíždět obchodníci cestující ze západních Čech do Rakous. Mezi tato dvě města se roku 1335 zásluhou Jana Lucemburského vklínily Vodňany. Těm udělil král mimo jiné výsadu nuceného průjezdu, a tak udělal ze svých jihočeských měst důležité zastávky při cestách na jih (Linec, Pasov).

4.2.3. Oblast jihozápadních a západních Čech

I. Jihozápadní Čechy

Nejvýznamnějším městem této oblasti byly v Janově době **Domažlice** (*Tust*). Z jeho doby se nám dochovaly dva originály listin. Další tři Janova privilegia známe z opisů z 16. století. První kopie je z července 1331 a hovoří o právu měšťanů volit rychtáře ze svého středu. Dále zde, v návaznosti na zastavení města Jindřichu Dolnobavorskému, určuje, že město nemá platit svému zástavnímu pánovi více, než dosud platilo králi. Na to navazuje listina z r. 1339, ve které král znovu dosvědčoval městu velikost berně, kterou mají platit svému pánovi. Ze září 1331 je dílčí confirmace, kde král potvrzuje městu právo na spravování špitálu. Zároveň mají měšťané právo dosazovat sem správce. Na listiny z let 1331 a 1339, které řešily vztah k Jindřichovi Dolnobavorskému, nepřímo navazuje poslední listina z r. 1341, ve které se schvaluje nařízení obce o přeložení pivovarů a kovářů na předměstí. Zároveň mají tito nadále trpět s městem.

Klatovy (*Glatovia*) získaly od Jana Lucemburského celkem čtyři listiny. Jedna se nám zachovala přímo v originálu, tři další jsou dochovány v confirmacích.¹²⁶ První privilegium je z ledna 1336, kdy bylo městu povoleno užívat stejného práva, jako má Staré Město pražské. Druhou listinou je již dříve vzpomínaná listina řešící vztah k podkomořímu. V roce 1339 byly Klatovy osvobozeny na tři roky od placení berní. Podobně jsou v roce 1341 osvobozeny od daní na další čtyři roky.

Pro **Sušici** (*Sicca*) se nám dochovaly dvě listiny. Originálem, stejně jako předchozím městům této oblasti, se dochovala "podkomořská listina". Druhou pak je kopie z 16. století, kterou byly městu confirmována dřívější práva a svobody.¹²⁷

Oproti předchozím oblastem lze usuzovat, že jihozápadní Čechy měly pro Jana o trochu menší důležitost. Nejdůležitějším městu, Domažlicím, mohlo poněkud ublížit to, že byly delší dobu zastaveny Jindřichu Dolnobavorskému, přesto i v tomto období udržovalo komunikaci s králem. Nejen zastavení tedy ovlivnilo význam Domažlic. Dalším důvodem byla jejich poloha, kdy ležely v částečném zákrytu Plzně, která byla centrálním sídlem západní části Čech. To mimo jiné potvrzuje i listina, ve které jsou Plzeňští zproštěni placení poplatků při průjezdu Domažlicemi.¹²⁸ Podobně důležitým městem jihozápadních Čech byly Klatovy. Pro větší důležitost Domažlic ale hovoří postavení na obchodní trase mezi Prahou a Řeznem. Zajímavé je také zjištění, že zde Jan častokrát zastavoval při cestě do Říše. Při této příležitosti zde

¹²⁶ Dvě z toho pouze jako zmínky v confirmacích Klatovských privilegií králem Ferdinandem I.

¹²⁷ Toto privilegium se dochovalo i zmínkou v confirmaci Ferdinanda I., proto můžeme této listině dávat patřičnou váhu.

¹²⁸ CIM II, č. 231

několikrát vydával listiny.¹²⁹ I to hovoří pro větší význam Domažlic než Klatov. Poslední město, Sušice, nemělo pro Jana větší význam.

II. Západní Čechy

Podobně jako byly České Budějovice a Domažlice centrem jižních a jihozápadních Čech, byla **Plzeň** (*Pilzna, Pilsnensis, Pilznensis*) “hlavním městem” západočeské oblasti. Plzni jsou již r. 1320 konfirmována její předchozí práva. Ještě rok předtím bylo vydáno privilegium, kterým bylo navraceno plzeňské rychtářství se vším příslušenstvím pražskému měšťanovi Kunrátu Jinošovi a jeho dědicům.¹³⁰ Na to navazuje listina z r. 1327. Jedná se o potvrzení o prodeji rychtářství kutnohorskému měšťanovi (...*Tyrmanno Leynwateri, civi nostro Chutnensi...*). Roku 1331 král Jan dílí konfirmací potvrdil patronátní právo na špitál plzeňskému měšťanu Kunrátu z Dobřan (*Conradus de Dobrzano*), který jej založil. V případě úmrtí tohoto měšťana a jeho dědiců získá právo na dosazování správce špitálu rychtář a přísežní. Městský špitál byl tedy v Plzni od počátku v moci Plzeňských, na rozdíl od některých měst, kde byl špitál v moci klášterních řádů. V roce 1338 markrabě Karel nařizuje měšťanům, aby nechali na pokoji židovské obyvatelstvo. V srpnu 1341 je Plzeň králem osvobozena od placení cel a nuceného průjezdu přes Domažlice, Přimdu a Tachov. Poslední listinu ve sledovaném období vydává Karel r. 1343. V této listině je potvrzeno urovnání mezi podkomořím Rusem z Litic (...*nostros fideles dilectos Rusonem de Luticz, subcamerarium regni Boemie...*) a plzeňskými měšťany ohledně hranic jejich pozemků.

Stříbro (*Mysa*) oproti blízké Plzni získalo pouze jednu listinu – “podkomořskou listinu” z r. 1337, kterou dostalo společně s většinou ostatních královských měst.

Také **Tachov** (*Tachau, Tachaw*) získal oproti Plzni malý počet listin. Roku 1323 zde získává Jan Lucemburský některé majetky od Jindřicha z Lipé výměnou za zboží na Moravě. Stejně jako předchozí města získal Tachov privilegium upravující vztah k podkomořím. Druhou listinou je dán do vlastnictví křížovnickému řádu s červenou hvězdou (Praha) farní kostel s kaplí, společně s patronátním právem a se vším příslušenstvím (*ecclesiam parochialem cum filia seu capella eidem annexa in civitate Tachaw scilicet...*).¹³¹

V regionu západních Čech se Jan Lucemburský opíral podobně jako předešlí panovníci o město Plzeň, které leželo na důležité obchodní stezce spojující Prahu s Norimberkem. Stříbro a Tachov neměly v této době takový význam, což dosvědčuje absence udělených výsad.¹³² Přesto o ně ale Jan Lucemburský nehodlal přijít, jak dosvědčuje výměna zboží v Tachově s Jindřichem z Lipé.

4.2.4. Oblast severozápadních Čech

I. Města Kadaň, Žatec, Louny, Most

Prvním městem, kterým se zde budu zabývat, jsou **Louny** (*Luna*). Těm byla v dubnu 1325 obnovena stará práva. Určuje se zde kolik a z čeho mají ročně platit

¹²⁹ CIM I, č. 20, č. 21, č. 22; CIM II, č. 122, č. 159, č. 160

¹³⁰ Původní listina ani žádný její opis se nezachoval. Dochovala se pouze zmínka v registrech královských zápisů (1454).

¹³¹ CIM II, č. 152.

¹³² Obě města sice získala listinu upravující vztah s podkomořím. Ale vzhledem k tomu, že stejná práva dostala převážná většina královských měst, tak to neukazuje na nějaký větší zájem, který by Jan o tyto města měl.

do královské pokladny. Dále je upravován vztah pozemků koupených od duchovních nebo šlechty, a to konkrétně tak, že z těchto mají majitelé platit pouze roční úrok, ostatní berně však mají platit společně s městem. Měšťané nemají být nuceni chodit k soudům mimo město. Mají právo zadržovat dlužníky. Nakonec se zde udává, že obecně mají Lounští užívat stejná práva, jaká mají Litoměřice.¹³³

Louny získaly velký počet hospodářských privilegií. První je z dubna 1325. V tomto privilegiu se Jan zavazuje neprodávat ves Cítoliby (...*villam nostram in Czetolib...*). Kdyby ji někomu zastavil, mají měšťané, kteří zde drží statky, povinnost platit pouze roční úrok. V červnu 1337 ustanovuje král, že všichni měšťané mají platit s městem berně. Tedy i ti, kteří drží svobodné statky. O dva roky později přenechává Jan městu všechny platy z prodeje soli. Roku 1341 osvobozuje král společně se svým synem Lounské od placení berní až do r. 1345, jelikož mu vyplatili berně na čtyři roky dopředu. O rok později markrabě Karel osvobozuje měšťany od nejbližšího výběru daní, poněvadž od nich nyní získal peníze. Znovu se zde ustanovuje, že všichni mají platit i ze svých svobodných statků.

Louny získaly kromě hospodářských privilegií také privilegia samosprávná. Již v roce 1321 je prodáno rychtářství se všemi jeho důchody lounskému měšťanovi Berovi (...*nobis Beroni, civi eiusdem civitatis...*) a jeho dědicům za 100 kop grošů českých (...*pro centum sexagenis grossorum denariorum pragensium...*). To ukazuje, že Louny získávají velice brzy pod svou správu rychtářství ve svém městě. V roce 1336 pak Jan povoluje měšťanům, aby mohli v nepřítomnosti podkomořího sami soudit.

Louny získaly i tři listiny starající se o zvelebení jejich města. Již v roce 1317 jsou měšťané osvobozeni od placení komorního platu a berně do královské komory po dobu šesti let, aby mohli opravovat město a jeho opevnění. V roce 1335 dostali známou listinu, kterou se jim povoluje vybírat ungelt z prodaného zboží, aby mohli opravit a vydláždít své město. Roku 1341 jsou pak Lounští osvobozeni od placení cel ze dříví plaveného po Ohři, jelikož se město potýkalo s nedostatkem této suroviny ve svém okolí.

Lounům se nevyhnuly ani dílčí zástavy. Roku 1332 získává Waldsaský klášter patronátní právo nad farním kostelem v Lounech. Mezi lety 1338 až 1346 pak král přikázal měšťanům, aby dávali příjem z ungeltu vína Hubartovi de Altari (...*fideli nostro Hubardo...*).¹³⁴

Podobně jako Louny také **Žatec** (*Sacensis civitas, Sacz*) získává své první privilegium roku 1317. V této listině jsou městu konfirmována všechna stará práva.

Šest z listin, které Žatec dostal, se týká hospodářství. První je dílčí konfirmace, ve které se ustanovuje, jak velký má být roční úrok placený královské komoře. V září 1331 získává Žatec právo pořádat výroční trh. O čtyři roky později (1335) jsou Žatečtí, podobně jako později Lounští, osvobozeni od placení cel z dřeva, které je plaveno po Ohři. O dva měsíce později (v prosinci) vydává Jan nařízení úředníkům žateckého kraje, aby chránili Žatecké v případě, že se jim rozbijí vory (...*Wilhelmo de Busscowicz ceterisque czudariis et beneficiariis provincie Sacensis...*). V květnu 1339 je město osvobozeno od berní na šest let, jelikož vyplatilo králi jednorázově berně na čtyři roky dopředu. Na to navazuje listina z dubna 1341, která ukazuje, jak takovéto velké platby mohly oslabovat město. Král zde uznává, že byl Žatec v posledních letech po finanční stránce velice zatížen, a tak mu uděluje právo vybírat ve městě plat ze soli. Toto právo však začne platit až od r. 1344, jelikož v tento čas měl plat ze soli zastaven žatecký

¹³³ Tedy řídit se právem Magdeburským.

¹³⁴ Více o této listině in: VELIČKA, Tomáš - Neznámé písemnosti českých panovníků a církevních představitelů doby předhusitské pro Louny. Archivní časopis Roč. 65, č. 3 (2015), s. 244-45.

rychtář (...*Peschlino Mathie, judici in Sacz...*).

Podobně jako Louny také Žatec získal některé výsady v oblasti samosprávy. Roku 1335 získávají měšťané právo dosazovat školního mistra (...*magistrum scole civitatis vestre ponere...*). O rok později získávají měšťané právo zadržovat vozy, které nechtějí platit dlužné, a proto se vyhýbají průjezdu městem.

Kromě již dříve zmíněného plavení dřeva po Ohři dostal Žatec ještě jedno privilegium, díky kterému mohlo být zveleveno město. V červnu 1336 získávají měšťané od krále část cla, které se ve městě vybírá (stejně jako clo ze dřeva), aby si mohli znovu postavit farní kostel.

Most (latinsky *Pons*, německy *Brüx*) patří mezi města, u kterých se nám dochovala všeobecná konfirmace starších práv. Od krále Jana ji dostalo poměrně brzy – již koncem srpna 1315. Z této listiny se dovídáme o přeložení výročního trhu ze dne sv. Jana Křtitele na Letnice. Zároveň mají být příchozí po dobu 14 dnů osvobozeni od cel. Část pojednávající o době konání jarmarku nám, vzpomeneme-li si na listinu, kterou dostali Žatečtí roku 1331, ukáže obchodní provázanost regionu. Ve své listině získal Žatec právo výročního trhu, který měl trvat do Letnic. Z těchto dvou listin dobře vystupuje fakt, že po skončení jarmarku v Žatci se obchodníci mohli přesouvat do nedalekého Mostu. Další propojení tržní sítě je vidět v listině z března 1321. Zde Jan opětovně potvrzuje, že se týdenní trh v Chomutově (...*in oppido Comatow...*) má konat v úterý a v Mostu v pondělí. Zase nám to ukazuje, že po ukončení jednoho trhu se obchodníci mohli přesunout na trh do druhého města.¹³⁵ Kromě otázky týdenního trhu zahrnuje privilegium ještě výsadu zadržovat dlužníky pro dluhy do pěti hřiven (...*pro debito quinque marcarum...*). Některá hospodářská privilegia jsou opětovně potvrzena v lednu 1327. Konkrétně jde o právo na sklad kupeckého zboží, o mílové právo a o právo zadržovat dlužníky.

Další listiny se zabývají otázkou daní. První je z března 1321. Jan Lucemburský v ní osvobozuje Most od placení berní do r. 1323. Podobně jsou měšťané osvobozeni od daní na tři léta od roku 1334, jelikož byl Most poškozen požárem. O dva roky později ponechává panovník městu část platů z ungelty až do r. 1340, poněvadž se ho zavázalo po tuto dobu finančně podporovat. Otázky financí se týká i listina z ledna 1342, kdy získávají Mostečtí část královských úroků (...*vulgariter wurfczins dictum...*), aby mohli opravovat opevnění a mosty.

Poslední listinou, kterou máme pro Most, je listina pravděpodobně z roku 1339, kde se dovídáme, že král v dřívější době protiprávně zastavil rychtářství tohoto města. Proto jej nyní navrácí královskému hofrychtěři Mikuláši Petermannovi z Ústí (...*Nicolao Petermanni de Usk...*) a jeho dědicům. Z toho je patrné, že Most neměl v období vlády krále Jana ještě pod svou mocí místní rychtu.

Kadaň (*Cadanum, Chad anum*) byla nejméně významným městem této oblasti. Město získává první listinu roku 1319. V ní jsou Kadani potvrzena stará práva. Mimo to se zde uvádí, že měšťané mohou být souzeni pouze u městského soudu. Měšťané mají právo zadržovat dlužníky z řad šlechty nebo jejich poddaných pro dluhy do pěti kop (...*pro quinque sexagenis...*), rychtář má právo pokutovat kupce, kteří se snaží na svých cestách obcházet město.¹³⁶ Kromě toho je zde potvrzeno mílové právo. Nakonec, koupí-li některý měšťan pozemek v okolí města, má platit daně s obcí z poloviny kupní ceny, není-li pozemek součástí městského okruhu. Tato poslední výsada je znovu potvrzena listinou z května 1331.

¹³⁵ Most je od Chomutova vzdálen přibližně 20 km, což je vzdálenost, která se dala překonat v rozmezí jednoho dne.

¹³⁶ Město mělo tedy právo nuceného průjezdu.

II. Cheb

Cheb dostal ve sledovaném období celkem 11 listin od tří různých vládců – císaře Ludvíka Bavora, krále Jana a markraběte Karla. První listina byla vydána Ludvíkem Bavorem roku 1315. Je v ní oznamováno, že je město zastaveno českému králi. Definitivně se ale Cheb dostává do držení krále Jana až roku 1322. K tomu se nepřímo váže listina z října tohoto roku, ve které Jan výměnou za slíbení věrnosti ponechává městskému soudu všechny dosavadní pravomoci. Cheb neměl být podřízen podkomořímu. Stejně tak nemá město povinnost platit berně. Dále má židovské obyvatelstvo trpět s městem. Cheb nemá být více zastavován a je osvobozen od placení cel v Čechách. Naproti tomu jsou osvobozeni obyvatelé Čech od placení mýta v Chebsku. 25. října, dva dny po vydání předchozí listiny, bylo město opětovně osvobozeno od cel v Čechách. Podobně roku 1330 osvobozuje Ludvík Bavor Cheb od placení mýta v Říši. V červnu 1335 se Jan zavazuje, že nebude město utiskovat proti jeho právu. V červenci stejného roku dostává Cheb ujištění, že od něj nebude nijak odcizena Aš a Selb (...*mercht Selben und Asch...*). Tento slib je opakován r. 1342, kdy je kromě Aše a Selbu zmiňována ještě (Markt) Redwitz (...*Asch, Selben et Redwicz...*). Kromě toho je zde Cheb osvobozen od placení obecné berně. Dva roky předtím, roku 1340, získávají měšťané dědičně lesmistrský úřad v Chebsku (...*officium, quod vulgariter worstmeystirammecht nuncupatur...*). V červnu 1341 jsou Chebu znovu potvrzeny staré výsady, kromě toho mají mít Chebští v Čechách stejná práva jako ostatní. Totéž má platit pro obyvatele Čech v Chebsku. Na to navazuje listina z ledna 1342 vydaná Karlem, kterou jim Karel uděluje stejná práva, jaká mají moravská města. Naproti tomu mají mít v Chebsku stejná práva moravští obyvatelé. Poslední listinu vydává rovněž Karel. V červnu 1343 urovnává spor mezi Chebem a Starým Městem pražským. Potvrzuje Chebu stará práva a zároveň ustanovuje, že práva Pražanů, která jdou proti právům Chebských, nemají na ně platit.

III. Loketsko

Města **Loket** (*Cubitensis*) a **Ostrov** (*Schlackenwerth*) dostala od krále Jana pouze jedno privilegium, listinu z roku 1337 pro více měst upravující vztah s podkomořím.

Podíváme-li se na mapu, uvidíme, že jsou všechna města této oblasti dohromady propojena od západní hranice země až po pražskou oblast. Ve východní části tohoto území se nachází Kadaň, Žatec, Louny a Most. V centru Janovy pozornosti ležela hlavně poslední tři jmenovaná města, Kadaň o poznání méně. Jak již bylo řečeno dříve, s Prahou byla tato města propojena městem Slaným. Ve dvacátých letech je k Čechám definitivně připojen Cheb. Jeho důležitost je patrná nejen z dochovaného množství listin, ale také z jeho specifického postavení, kdy Cheb získává postavení centra celého správního území, a to i na úkor šlechty. V případě Chebu je vidět také patrná snaha o jeho ukotvení v rámci Českého království. To se ukazuje v listinách krále Jana i markraběte Karla, kteří udělují Chebským stejná práva v Čechách (respektive na Moravě) jako mají ostatní, zároveň také naopak udělují totéž obyvatelům Čech v Chebsku.

Města ležící v centrální části této oblasti měla naproti tomu pro krále malý význam. Na to měl vliv jednak již výše zmíněný důraz na města ve východní oblasti a na Chebsko, jednak to, že se zde panovník mohl opírat o manskou soustavu, proto neměl potřebu nějak výrazněji posilovat moc Lokte a Ostrova.

V této oblasti vystupují na povrch dvě zajímavá zjištění, jednak provázanost obchodu okolních měst, jednak problémy s nedostatkem dřeva a jejich řešení. Jak fungoval obchod v regionu a jaký na to měl vliv panovník, vidíme v listinách Žatce a Mostu, kde se ukazuje Janova snaha ještě více propojit obchod mezi okolními městy.¹³⁷ Vystupuje zde do popředí fakt, že se po skončení jarmarku v Žatci obchodníci přesouvali do nedalekého Mostu. Podobně je to vidět i v případě týdenního trhu mezi Mostem a poddanským Chomutovem, kdy se obchodníci po skončení trhu v Mostu mohli přesunout do druhého dne na trh do Chomutova.¹³⁸ O tom, že měla v mnoha případech města potíže s nedostatkem dřeva ve svém okolí, se dovídáme z výsad udělených Žatci a Lounům.¹³⁹ Panovník zde města podporuje tak, že je osvobozuje od všech poplatků, které musela doposud platit.

4.2.5. Oblast severních Čech

I. Litoměřice – Ústí nad Labem

Litoměřice (*Lithomierycz, Luthmericz, Luthomericz*) získávají potvrzení svých starších práv roku 1325. Konkrétně mají nadále použít Magdeburské právo a města, která se tímto právem v Čechách spravují, mají v nejasných případech přicházet k nim. Přiznává se jim opětovně sklad zboží plaveného po Labi. Pokud by se toto právo skladu pokoušeli obcházet Ústečtí, má Litoměřicím připadnout zabavené zboží. Ústí si může obilí i jiné zboží na trhu v Litoměřicích koupit teprve poté, co bylo nabídnuto Litoměřickým. Toto platí i pro přepravu soli. Stejně tak je jim uznáno mílové právo. Roku 1329 jsou Litoměřicím obnovena privilegia ohledně placení ročního úroku a berní, jelikož jim shořela.¹⁴⁰ Zároveň mají s městem trpět i obyvatelé předměstí a lidé, kteří mají zboží, z něhož se dříve společná berně platila. Že byla otázka placení společné berně dlouhodobějším problémem, nám ukazuje listina vydaná Karlem v květnu 1334. V té Karel potvrzuje nález svého kancléře ve sporu mezi Litoměřicemi a Doksanským klášterem. Podle této listiny mají měšťané, kteří drží klášterní statky, berně z těchto pozemků odvádět klášteru a ne městu. Na to navazuje listina z června 1341, ve které je Litoměřicím zmírněna výše budoucích berní, jelikož město v minulosti ztratilo množství pozemků, ze kterých se dříve vybírala společná berně. Z hospodářských privilegií získávají Litoměřice první roku 1323. Jedná se o ujištění, že kdykoliv by měli Litoměřičtí společně s měšťany ostatních měst platit berně, nemají povinnost dávat ze svých dědičných statků více než polovinu toho, co budou mít dát z jiných movitostí. V roce 1336 král Jan, poté co dostal od města 47 kop pražských grošů (...*quadraginta septem sexagenas grossorum denariorum pragensium...*), schvaluje jejich usnesení, aby byl důchod ze skladu soli plavené po Labi odváděn městu jako celku a ne pouze jednotlivcům. To ukazuje na to, že město jako celek mělo zájem posilovat na úkor jednotlivých měšťanů.

Jan Lucemburský se zaměřoval i na zvelebení Litoměřic. Již v prosinci 1319 získalo město pozemky, které mají rychtář a městská rada (*Judex quoque hereditarius dicte civitatis Mathyas, Anthonius proconsul ceterique jurati eiusdem civitatis...*) rozprodat měšťanům. Výtěžek mají využít na opravu opevnění. V únoru 1346 potvrzuje král městu držení vinice u Pokratic (...*vinea ibidem in Lithomierycz prope Pokraticz...*), o kterou se přeli s Jindřichem z Kamýka (...*Henricum de Kemnyk...*).

¹³⁷ CIM II, č. 98, č. 116, č. 162

¹³⁸ Most je od Chomutova vzdálen přibližně 20 km, což je vzdálenost, která se dala překonat v rozmezí jednoho dne.

¹³⁹ CIM II, č. 182, č. 227

¹⁴⁰ V souvislosti s touto událostí se hovoří o zneužívání pravomocí královských úředníků.

Kromě množství výsad, které Litoměřice dostaly, se městu nevyhnuly i některé zástavy. Koncem první dekády vlády Jana Lucemburského bylo zapsáno Peškovi ze Střekova a Jindřichovi z Kamýku 250 kop grošů na mýtě v Litoměřicích a Ústí nad Labem. O tři čtvrtě roku později je zapsán dětem Jana z Vartemberka úrok z Ústí nad Labem a clo v Litoměřicích ve výši 250 kop grošů.

Ze stejného roku jako předešlé listiny je mandát, kterým se nařizuje město zadržovat všechny, kteří by násilně získali zboží patřící litoměřickému probošství.

Ústí nad Labem (*Usk, Usk super Albea*) byla potvrzena dávná privilegia r. 1325. Podrobněji se zde dovídáme, že se mají Ústečtí řídit Magdeburským právem. Měšťané nemají být souzeni mimo město. Mají právo zadržovat dlužníky pro dluhy. Ohledně plavení zboží mají Ústečtí užívat stejných práv, jako mají Litoměřice. Po zaplacení cel mohou svobodně převážet a skladovat obilí i jiné zboží. Dále získávají mílové právo. Říční obchod řeší i následující listina vydaná tři týdny po první listině. V ní se píše o sporu mezi Ústím a Litoměřicemi. Král ustanovuje, že Ústečtí nesmějí nakládat své zboží v Lovosicích (...*in Lauschiez...*). Ale jinde nad Litoměřicemi mohou svobodně zboží nakládat, pokud zaplatí obvyklá cla. V lednu 1327 přesunuje král týdenní trh z pátku na úterý, aby městu polepšil. Protože byli často zajímáni měšťané za účelem výkupného, má rychtář a konšel zabavit dotyčného majetek, aby se z něj nemohl lupič obohatit. Kromě toho jsou zde rozšiřovány soudní pravomoci. Z roku 1334 je listina vydaná Karlem, ve které dává Ústeckým šrotérský úřad, který byl neprávem jeho otce dán Těmovi z Koldic (...*nobili viro domino Thimoni de Coldicz...*). Dále Karel ustanovuje, aby se z důchodů tohoto úřadu opravily cesty ve městě a jeho okolí.

Poté co byla požárem zničena dosavadní privilegia, obnovil je Jan r. 1335. Konkrétně je stanoveno, kolik a z čeho mají měšťané platit. Obecná berně nemá být placena ze zahrad a dvou mlýnů. Obyvatelé předměstí mají zůstat osvobozeni od placení berně. Dále mají měšťané právo kupovat svobodné statky. Konečně je opětovně Ústí potvrzen důchod ze šrotérského úřadu. Koncem května 1339 uděluje Jan Ústí poslední listinu. Rychtáři mají připadat všechny peněžité pokuty, které podle Magdeburského práva jsou uloženy, avšak rychtář toho nemá zneužívat. Městu se zvyšuje soudní pravomoc. Mají právo zadržovat osoby pro dluhy. Měšťané mají být souzeni pouze soudem městským. Nakonec je konšelům uděleno právo pronajímat obecní pozemky.

II. Pirna

Pirně (*Pirna, Pyrna*) byla v dubnu 1325 potvrzena starší privilegia, která získala od Jindřicha Míšeňského (...*dominum Henricum, marchionem Misnensem...*) a o která přišla při požáru. Královské komoře mají platit ročně 50 hřiven stříbra. Je jim i nadále ponecháno právo na sklad zboží. Nemohou-li měšťané rozsoudit spor, mohou po uplynutí dvou týdnů žádat o ponaučení v Lipsku, Drážďanech a jinde. V lednu 1336 je Pirenským udělena výsada zadržovat poddané pánů, kteří nebudou chtít uhradit své dluhy.

Pirny si týkají i dvě zástavní listiny. V první z r. 1331 je uděleno patronátní právo k farnímu kostelu v Pirně Oseckému klášteru. V druhé, z r. 1335, se dovídáme, že Otto z Vetina prodává polovinu velkého cla z tohoto města Poppovi z Kokeric.

III. Žitava

Žitava (*Sittavia, Sytavia*) se poprvé objevuje v listinách Jana Lucemburského roku 1319. Jedná se o tři listiny, ve kterých panovník s Jindřichem z Lipé vyměňují

Žitavsko (...*pro civitate et districtu Sytaviensi, castris Ronnov, Oywins et Schombuch...*) včetně města za statky v Čechách a na Moravě (...*villam nostram Chunicz cum villis Longa villa, et duabus, que dicuntur Menckowitzc...; ...oppidum Hostradicz et villam Mispitz commutat...; ...mediam civitatem Brode Theutunicalis et montana in Mittelberch...*). V červenci 1339 ustanovuje Jan, že ve sporu mezi Zhořelcem a Žitavou Zhořelští získávají monopol na dodávání modrého barviva. (...*weyt volgariter dicta...*). Roku 1345 pak získávají měšťané povolení přivtělit k městu okolní pozemky. Ty mají být osvobozeny od všech berní. Dále mohou získávat dřevo z královského lesa ke své potřebě.

V březnu 1337 vydává také Jindřich Javorský listinu, ve které se dovídáme, že mu král povoluje vybírat určité dávky ve městě (...*unum lothonem grossorum nomine exactionis...*).¹⁴¹

Pohledem na mapu zjistíme, že tato oblast se na rozdíl od ostatních nevyznačuje tím, že by města ležela v blízkosti u sebe. Právě naopak, královských měst je zde málo a jsou osamocena. Výjimku tvoří na Labi ležící Litoměřice a Ústí nad Labem, jež leží v poměrně velké blízkosti od sebe. To se také projevilo za vlády Jana Lucemburského, který musel opakovaně řešit spory související s obchodem na Labi. Z Janových listin je patrné, že prim v říčním obchodě hrály Litoměřice, i když se to Ústečtí snažili změnit.

Asi 50 kilometrů po proudu řeky leželo nejsevernější město českého království – Pirna. Pirenští dostali sice méně listin, přesto však je v udělených výsadách vidět, že bylo toto město pro krále Jana důležité. V souvislosti s Pirnou je zajímavá informace z dubna 1325, kdy zjišťujeme některé podrobnosti o soudnictví. Konkrétně se jedná o možnost Pirenských obracet se pro naučení ne do českých měst, ale do měst v Míšeňsku (Drážďany, Lipsko). Podobně jako Pirna ležela na hranicích Čech Žitava. Ta se v počátcích vlády těšila důležitosti ze strany krále, který ji společně s okolní zemí získal výměnou od Jindřicha z Lipé. Později však Žitava poněkud ztrácí na důležitosti, což souvisí s královou orientací na hornolužická města, zvláště na Zhořelec.¹⁴²

4.2.6. Oblast východně od Prahy

I. Kutnohorsko

První dochovanou listinou pro **Kutnou Horu** (*Cuttnensis, Chutna, Mons Cutthnensis*) je privilegium z března 1327.¹⁴³ Král Jan zde slibuje zachovat kutnohorské uhlíře při právech, jež jim byla udělena Václavem II. Roku 1329 uděluje Jan Lucemburský Kutnohorským nové výsady v oblasti samosprávy. Další listiny jsou ze 40. let. V listopadu 1342 potvrdil markrabě Karel rychtáři a urbureři Heinlinovi Jílovskému (...*Heynlini Eyloweri, judicis et urborarii in Chutn/a/...*) všechna práva a statky, které mu potvrdil král Jan. Ze stejného roku je další Karlova listina, ve které markrabě dosvědčuje, že mu měšťané půjčili dalších 1050 kop grošů pražských k dřívějším 2800 kopám. Za to jim je postoupena desátá část důchodů urbury do té doby, dokud nebude splacena půjčená částka. O rok později uděluje Jan tovaryšstvu tavířů stříbra některá práva, konkrétně že proti jejich vůli nemá nikdo za tovaryše být přijímán.

¹⁴¹ CDLS I, č. 229

¹⁴² To je patrné i z listiny č. 236 v CDLS I.

¹⁴³ Kutná Hora byla v 15. století postižena požárem, při kterém zaniklo množství jejích listin.

Druhým městem této oblasti je **Kouřim** (*Curym, Gurym*), která získala první listinu v lednu 1327. Král zde ustanovuje, že statky, které drží Wilman Kutnohorský a jeho bratři, kouřimští měšťané, (...*Wilmannum Chuttensem, Pesskonem et Nicolaum, fratres ipsius, Gurimenses cives nostros...*), zůstanou přivtěleny k městu. Kromě toho mohou Kouřimští přeměnit šest lánů královského lesa na pastviny. Pokud by z těchto pastvin udělali pozemky určené pro zástavbu, mají z nich platit úrok do královské komory jako z ostatních pozemků. V únoru 1334 získávají měšťané od Karla právo zadržovat dlužníky. O den později je Kouřimi dáno mílové právo. Roku 1336 pak Jan potvrzuje Kouřimským jejich práva, zvláště na přivtělení Bošic a Chrášťan (...*Poschicz, Kraschan...*). O rok později získávají právo trpět s městem. V roce 1338 získává správu městského špitálu řád křižovníků s červenou hvězdou v Praze.

Dalším městem v tomto regionu je **Kolín** (*Colonia super Albea*), který dostal vůbec první listinu, již Jan vydal nějakému městu. Jedná se o confirmaci starých práv z konce roku 1310. Dále se zde panovník zavazuje, že město ani jeho platy nezastaví, vysazuje městu výroční trh a povoluje Kolínským brát dřevo na stavbu a opravu svých domů z královského lesa. Ve stejný den překládá sklad zboží z Nymburka zpátky do Kolína. Dovídáme se, že jej panovník dříve přeložil ve snaze oslabit město, které se mu nechtělo podvolit. Král se zároveň zavazuje, že uhradí vzniklé škody, navrátí také všechny pozemky, které k městu dříve příslušely, a konečně že propustí všechny zajaté měšťany. V r. 1327 obnovuje král kolínskému rychtáři (*Goczlinus, judex civitatis nostre Colonie super Albea*) znění listin na rychtářství. Z další listiny můžeme vyvozovat, že městská rada často neúměrně zatěžovala obyvatele předměstí na úkor měšťanů. Král zde určuje, že tito obyvatelé předměstí mají platit stejně jako ostatní a ne více. V říjnu 1335 se Jan vrací k výsadě, kterou městu udělil na počátku své vlády. Opětovně ustanovuje, že se má v Kolíně konat po dva týdny výroční trh. Zároveň v této době nemusí obchodníci platit cla.

Čáslav (*Czaslavia, Czasslavia*) dostala v Janově období celkem čtyři listiny. První je všeobecná confirmace z r. 1330. O osm let později potvrzuje markrabě Karel majestát svého otce, ve kterém byly Janu Rotlevovi obnoveny listy na rychtářství v Čáslavi. Na počátku 40. let vysazuje Jan městu výroční trh.

Také **Nymburk** (*Neumburg, Nuenburg*), podobně jako Čáslav, získal v tomto období celkem čtyři výsady. Koncem roku 1327 král obnovuje městu všechna práva a výsady, o které přišlo v době panování Jana z Biberšteina (...*Joannem de Byberstein...*). Konkrétně má používat stejná práva jako Litoměřice, posiluje se soudní pravomoc města, rychtář má právo zadržovat dlužníky, městu se uděluje mílové právo. Dále je měšťanům navrácen les, dvě třetiny platů ze soudních procesů ve věcech nižší pravomoci dostává obec, aby mohla opravovat cesty ve městě a okolí. Určuje se výše ročního úroku. Nymburští jsou také osvobozeni od cla v Kolíně. Díky listině z r. 1335 se dovídáme, že Nymburk v této době nebyl ještě plně opevněn. Král povoluje měšťanům těžbu dřeva z královského lesa a předělání tohoto území na pastviny. Za to mají do dvou let vystavět opevnění. Roku 1338 potvrzuje Jan Nymburku, že má právo dosazovat mlynáře do mlýna v Komárně.

II. Chrudim – Polička – Vysoké Mýto

Město **Chrudim** (*Crudym*) získává pouze jedno privilegium. Roku 1341 je měšťanům upraveno množství peněz, jaké mají vybírat do královské komory.

Ani druhé město tohoto regionu, **Polička** (*civitas Policensis*), nedostalo více listin.

Poličky se týká zástavní listina z r. 1321, ve které Jan uděluje patronátní právo k farnímu kostelu tohoto města Elišce Rejčce (...*Illustris Domine Regine Domine Elizabeth...*).

Vysoké Mýto (*Muta*) je na tom stejně jako předcházející města. Týká se ho pouze jedna zástavní listina ze 40. let, ve které král zapisuje Anežce z Blankenheimu (...*Nobili domine Agnethe de Vlankenheim...*) 50 hřiven ročního důchodu na platech, které odvádí Vysoké Mýto královské komoře.

III. Hradecko-Trutnovsko

Centrem východních Čech byl **Hradec Králové** (*Grecensis, Grecz, Grecz super Albea*). Z první listiny z roku 1318, kterou k tomuto městu máme, se dozvídáme, že město stálo v předchozích měsících na straně šlechtické obce. Král zde městu potvrzuje staré výsady. Konkrétně, že může stavět dlužníky. Dále mu patří les ležící blízko města (...*silvam...Bor...*). Městu se také uděluje milost, že nemá být, podobně jako Praha a Kutná Hora, zastavováno. Opětovně jsou městu potvrzena privilegia roku 1323, jmenovitě výsady udělené králem Janem a Eliškou Rejčkou (...*illustri domina Elizabet...*). Na výsadní postavení města ukazuje privilegium z dubna 1321, ve kterém jsou Hradečtí osvobozeni na sedm let od placení berní, aby mohli opravit své opevnění. Zároveň získávají povolení pro tyto účely kácet stromy v královských lesích a těžít kámen na královských i panských statcích. Stavební činnost ve městě Jan podpořil i roku 1339. Poté, co bylo město poškozeno požárem, daroval měšťanům čtyři lány lesa, aby mohli opravit své domy. O měsíc později získávají Hradečtí právo, že všechny svobodné statky, které si měšťané koupí, mají náležet pod město, jak v otázce daní, tak v otázce soudnictví. V červnu 1345 potvrzuje Jan založení špitálu sv. Anny na předměstí (...*hospitale in honorem sancte Anne...*). Zároveň ustanovuje, že po smrti zakladatelů přejde patronátní právo na město. I tato poslední listina ukazuje na výjimečnější postavení Hradce Králové, jelikož v jiných městech bylo obvyklé, že král potvrdil patronátní právo zakladateli a jeho dědicům. Teprve po jejich vymření mohlo toto právo přejít na město.

Dvůr Králové (*Curia*) získává první listinu r. 1316. Dovídáme se z ní, že bylo město s okolním krajem zastaveno Půtovi z Turgova (*Potho de Turgow*). V lednu 1340 jsou osvobozeni měšťané i ostatní obyvatelé okolní krajiny od pravomocí krajských úředníků. V únoru 1346 je městu upravena výše ročního úroku, jelikož bylo r. 1345 poškozeno požárem.

Pro **Jaroměř** (*civitas Jaromirensis*) máme pouze jednu listinu, ve které markrabě Karel nařizuje městu, aby trestalo zločince. Stejně tak mají být trestáni i měšťané, kteří by zaplatili těmto zločincům výkupné a oslabovali tak sílu města.

Trutnov (*Trutnow*) dostal pouze jednu listinu. Jedná se o již dříve zmiňovanou listinu z r. 1340, ve které jsou měšťané Dvora Králové a Trutnova s okolními krajinami osvobozeni od pravomocí krajských úředníků.

Bydžov (*Bydschow*) je specifickým městem Janovy doby, jelikož brzy upadl do poddanství. Přesto se nám dochovala jedna výsada z období, kdy byl Bydžov ještě městem královským. Jedná se o osvobození na čtyři léta (do r. 1315) od placení ročního úroku, aby mohlo být město opevněno.

IV. Kladská města

Kladská města, jako sídla uzavřeného regionu, vykazují určité odlišnosti. To ukazuje dobře listina července 1336, ve které dává Jan Lucemburský šlechtě

patronátní práva, s výjimkou Kladska, Kladské Bystřice, Landeku a Radkova (...*exceptis Glacensis, Habelschwerdensis, Landecensis et Wünschelburgensis civitatum*...). Tím se prakticky vydělují tato místa, jelikož zde zůstává patronátní právo v rukou krále. Tato města společně s celým Kladskem dostávají v listopadu 1344 ujištění, že nebudou oddělena od království.

Nejdůležitějším městem kraje bylo **Kladsko** (*Glacz, Glatz*), kterému jsou r. 1328 panovníkem potvrzena stará práva, zároveň měšťané získávají právo trestat zločince v kladském regionu. Kromě confirmace práv dostávají měšťané výsady v oblasti hospodářství a v městské samosprávě.

Kladská Bystřice (*Habelschwerd*) se v období Janovy vlády odpoutává od pravomocí města Kladska, o čemž se dovídáme z privilegia z prosince 1319, kdy je Bystřice oddělena od městského soudu v Kladsku. Kromě toho měšťané získávají královský les. V červenci téhož roku dostává do držení místní rychtu Jakub Rücker (...*fidelis nostri Jacobi Rukeri*...).

O **Landeku** (*civitas Landecensis, Landek*) a **Radkově** (*Wünschelburg, Wunschelburk*) se kromě v již zmiňovaných listinách dovídáme v listině z června 1341, ve které jsou Kladsko, Landek a Radkov (...*Cives Civitatum nostrarum Glacz, Wunschelburk et Landek*...) osvobozeny od daní na tři roky, protože králi vyplatí 360 kop grošů.

Východní část Čech zahrnovala v Janově období celkem 17 měst.¹⁴⁴ Podíváme-li se na četnost komunikace mezi jednotlivými městy, vystoupí nám do popředí panovnického zájmu město Kladsko jako centrum správy kladského kraje, dále Hradec Králové a nakonec města Kutnohorská, kde zaujímala přední místo Kutná Hora. To je patrné i přes nedostatek dochovaných pramenů, například listinou, ve které si markrabě Karel půjčuje od měšťanů podobně vysokou částku peněz, jakou v Čechách půjčovalo panovníkům jen Staré Město pražské.¹⁴⁵

Ostatní města měla pro krále poměrně malý význam. U měst na jihovýchodě (Chrudim, Polička, Vysoké Mýto) hrála totiž úlohu navazující Morava se svými královskými městy. V severovýchodní části byla města ve stínu Hradce Králové na straně jedné, na straně druhé ve vnějším trutnovském kraji se král (podobně jako na Loketsku) opíral o manskou soustavu. V kladském kraji, jak již bylo zmíněno, se král spoléhal na Kladsko, kromě toho je za Janovy vlády posilována funkce Kladské Bystřice. Zbylá města (Landek, Radkov) hrála v králově koncepci pouze malou úlohu.

4.3. Shrnutí

Z provedeného výzkumu vyplývá, že Jan Lucemburský věnoval městům velkou pozornost. Při hlubší analýze obsahu listin, které městům udělil, lze dobře stanovit jednotlivé skupiny opakujících se typů privilegií. Netýká se to jen zástavních listin, ale i všeobecných confirmací a rovněž hospodářských, samosprávných a město zvelebujících výsad.

Na confirmacích můžeme vidět, že je Jan Lucemburský vydal rovnoměrně mezi lety 1310 až 1336. Městům tedy potvrdil všeobecná starší práva v prvních třech čtvrtinách své vlády.

Na zástavních listinách je patrné, že Jan sice zastavoval dílčí platy, celá města jen ojediněle. Naopak na příkladu Žitavy či Tachova si všimneme, že měl zájem mít tato místa pod svou kontrolou, neboť vynakládal veliké prostředky, aby je získal

¹⁴⁴ Po většinu času pouze 16, jelikož Bydžov přestává být královským městem.

¹⁴⁵ CIM II, č. 242

do výhradního držení.¹⁴⁶

Mnohem častěji využíval panovník pro umoření dluhů různé druhy půjček, které ale kompenzoval osvobozením od placení berní či udělením práva městu vybírat určitou sbírku. Nejlépe je to vidět na příkladu Starého Města pražského, které půjčovalo Janovi obrovské finanční částky rozprostřené do téměř celého období vlády tohoto krále. Přes nedostatek listinného materiálu se dá usuzovat na podobnou úlohu Kutné Hory. To, že panovník využíval města k umoření svých dluhů, dosvědčují konečně i listiny pro všechna města v Čechách, která jsou osvobozena na určitou dobu od placení daní. Na druhou stranu král neváhal odpustit daně, pokud se města dostala do finanční nouze. Typickým problémem, kterým se král musel zabývat, byla otázka, kdo všechno má platit společnou berní. Spory se týkaly obyvatel žijících na předměstí, pánů a duchovních ve městě. Jan Lucemburský řešil tento problém opakovaně v různých městech království. V roce 1337 je povinnost platit společnou berní přiznána všem městům, kterým Jan upravoval vztah s podkomořím.

Jan Lucemburský nezanedbával ani obchodní výsady. Téměř všechna města v jeho době dostala či jim bylo znovu potvrzeno mílové právo. Některá města také dostala právo výročního trhu. Města bývala osvobozována od povinnosti platit cla na cestách.

V oblasti soudnictví je snad nejčastějším privilegiem, které Jan vydával, právo zadržovat dlužníky, což výrazně posilovalo městskou správu nejen uvnitř města, ale i vůči cizím subjektům. Jan Lucemburský také systematicky ve svém království posiloval pravomoci jednotlivých městských soudů.¹⁴⁷

Mimo to je vidět, že Jan zasahoval i do vnitřních funkcí města. Na jedné straně se ukazuje, že v Janově době měly mnohá rychtářství v majetku bohaté měšťanské rodiny, které často pocházely z jiného města. Na straně druhé se ale ukazuje, že Jan městům nijak nebránil v získávání rychtářství pod vlastní kontrolu, tj. nebránil jim rychty kupovat. Ale tím oslaboval úlohu panovníka, neboť rychtář byl královským úředníkem. Další je otázka městských špitálů, kdy král Jan města ve většině případů brání proti případnému vlivu církevních řádů, tj. ponechává měšťanům právo volit správce. Zvýšení prestiže městské samosprávy se také ukazuje na případě Starého Města pražského při zřízení radnice.

S postupující dobou od založení měst nabýval na významu přísun stavebního materiálu, zvláště pak dřeva a kamene, neboť se jich začalo městům nedostávat. Jan Lucemburský řešil tento problém darováním královských lesů nebo povolením jich za určitých podmínek užívat. Pokud museli měšťané suroviny dovážet z větší vzdálenosti, podporoval je král tím, že jim odpouštěl cla na cestách. V období první poloviny 14. století se také města rozvíjela po stránce výstavby. Města byla opevňována a dlážděna. Další města již stávající opevnění posilovala a opravovala. Jan toto vše podporoval odpouštěním daní či povolením vybírat různé speciální sbírky či cla.

Podíváme-li se na mapu ukazující četnost komunikace měst s královskou mocí, vyniknou nám určitá města či celé oblasti.¹⁴⁸ V první řadě jde o pražské souměstí, jehož prioritní postavení u panovníka je nezpochybnitelné. Po Praze nejdůležitější se v tomto období jeví oblast severních a severozápadních měst, kde se koncentruje větší množství měst, která měla nepochybně pro Jana značný význam nejen ekonomický,

¹⁴⁶ RBM III, č. 518, č. 521, č. 522, č. 915

¹⁴⁷ To znamená hlavně to, že měšťané neměli být nuceni cestovat k soudům mimo město, či dokonce mimo království.

¹⁴⁸ Sledovaná pramenná základna jistě není kompletní. Vezmeme-li ale v úvahu, že všechna sledovaná města (pokud nevíme přímo o nějaké katastrofě jako v případě Kutné Hory) přišla přibližně o stejný počet listin, tak se dá s tímto rozbořem pracovat.

ale i strategický. Jen o něco méně důležitá byla pro krále města koncentrující se kolem Kutné Hory. V ostatních oblastech jsou pak patrná jednotlivá města, která pro Jana Lucemburského plnila dominantní funkci oblasti. Ať už to jsou České Budějovice na jihu, Plzeň na západě, či Hradec Králové na východě. K tomu se ještě přidává centrální úloha Kladska ve stejnojmenném kraji a podobná role Chebu v kraji chebském.

Nakonec se jeví jako podnětné se ještě podívat na vydávané listiny z hlediska doby jejich sepsání. V úvodu je potřeba podotknout, že se zde nepočítá s listinami, u kterých je nejasný rok vydání.¹⁴⁹

V prvních letech Janovy vlády byla jeho aktivita vůči městům zanedbatelná. Zvrat přináší až konec první dekády 14. století, kdy se Jan musel potýkat s odbojnou českou šlechtou. Ta se proti němu s Fridrichem Habsburským a Jindřichem Korutanským, který měl být znovu dosazen na český trůn, spojila. Tyto události skončily až smírem v Domažlicích za přítomnosti římského krále Ludvíka Bavora. Na tuto válku se váže listina pro Pražany, ve které jsou osvobozeni od daní za předešlé finanční půjčky. Zároveň je patrná Janova snaha utvrdit své postavení v království. Ať už se jedná o využití smrti braniborského markraběte Waldemara a obsazení Budyšínska, získání Žitavska od Jindřicha z Lipé či udělení Opavského vévodství v léno Mikuláši II.

Na konci roku 1319 opouští Jan Lucemburský Čechy a vrací se až počátkem roku 1321.¹⁵⁰ Proto je zde patrný výrazný propad ve vydávání listin a jeho částečné navýšení po králově příjezdu zpátky do Čech. Podobně je tomu i roku 1325, kdy se Jan vrací opět do království. Po pár týdnech však zase odjíždí do Lucemburska, kde v těchto letech (1324-1326) válčí proti Métám.¹⁵¹ Tento krátký pobyt na našem území je pozoruhodný kvůli vydání celkem jedenácti listin pro města. To je evidentně motivováno královou finanční tísni. To se opakuje i roku 1327, kdy se Jan opět vrací do Čech.

30. léta jsou ve znamení nejvýraznější aktivity ve vztahu vládce k městům. První nárůst vydávaných listin je roku 1331. Z Janova itineráře vidíme, že byl v zahraničí od července 1329 až do srpna 1331.¹⁵² V této době táhl na Litvu, pobýval ve Slezsku, v západní části Říše, v alpských zemích a nakonec v severní Itálii, kde se snažil vytvořit novou mocenskou základnu Lucemburků. Roku 1334 se vrací do Čech králevic Karel, který začíná zastupovat svého otce i ve věcech městské politiky. To se promítá i ve větším počtu vydávaných listin. Po letech, kdy byla Janova politika obrácena primárně mimo české země, se po zvyšujícím se napětí mezi ním, Ludvíkem Bavorem a Habsburky obrací Janova pozornost zpátky do Čech.¹⁵³ Na to Jan odpovídá smlouvami s polským králem Kazimírem a uherským králem Karlem Robertem. Janův pobyt v hranicích země se projevil i v počtu listin vydaných královským městům.

Zajímavým je v tomto ohledu rok 1338, kdy Jan vydává celkem šest listin, přestože se nacházel v Lucembursku. Jedná se o listiny pro Staré Město pražské, Menší Město pražské, Nymburk a Kouřim. Listiny byly vydány v rozmezí července až září. Lze se důvodně domnívat, že města vyslala ke králi společné poselstvo, protože se jeví jako krajně nepravděpodobné, že by čtyři různá města, která dostala výsady

¹⁴⁹ CIM II, č. 140; listina č. 1. In: VELIČKA, Tomáš. Neznámé písemnosti českých panovníků a církevních představitelů doby předhusitské pro Louny. Archivní časopis Roč. 65, č. 3 (2015), s. 244-245.

¹⁵⁰ ŽALUD, Zdeněk. Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského [online]. 2007 [cit. 2017-04-30]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/24435>. Vedoucí práce Lenka Bobková. s. 139-140.

¹⁵¹ Tamtéž. s. 141-142.

¹⁵² Tamtéž. s. 144-145.

¹⁵³ Ludvík Bavor na úkor Lucemburků rozděljuje korutanské dědictví mezi sebe a Habsburky.

v tak krátkém časovém úseku, jednala s králem odděleně.

V posledních letech Janovy vlády stojí za zmínku ještě dva roky. Prvním je rok 1341, kdy Jan vydává městům nejvíce listin za celé své působení v Čechách. Kromě tíživé politické situace to bylo dáno primárně očekávaným odevzdáním vlády v Čechách markraběti Karlovi. Ta se v prostředí městské politiky plně projevuje roku 1343, kdy Karel plně přebírá iniciativu v komunikaci s městy.

Po celkovém zhodnocení míry komunikace krále s městy se ukazuje několik skutečností. Předně, že se Jan ve své politice městům věnoval po celou dobu své vlády. Menší počet listin, nebo jejich absence se váže jednak na první léta Janovy vlády, jednak na období jeho pobytu mimo království. Na to však navazují roky jeho horlivější aktivity po návratu na české území. Janovu městskou politiku ve sledovaném období (1310-1346) ovlivnila také jeho spoluvláda se synem Karlem. To se ukazuje nejvýrazněji po Karlově příchodu do Čech (1334) a pak v období let 1342-1344, kdy Jan Karlovi přenechal vládu v Českém království.

Závěr

V úvodu jsem si za cíl své práce vytkl pokus o jeden z pohledů na politiku Jana Lucemburského se snahou zjistit, zda byl tento panovník pro města králem dobrým, či králem špatným.

Při hodnocení Janovy vlády je potřeba brát v potaz i to, že česká královská města byla v době jeho nástupu na trůn dosud nestabilizovaná a kromě Starého Města pražského i politicky neangažovaná. Nejstarší z nich vznikala v první polovině 13. století a samotná síť královských měst byla dotvořena až za vlády Václava II. na přelomu 13. a 14. století. Po vymření přemyslovské dynastie byl navíc přerušen slibný rozvoj měst, která často nebyla ještě plně rozvinuta. Teprve s nástupem prvního Lucemburka se vývoj v zemi politicky stabilizoval a města se mohla začít znovu rozvíjet.

V povědomí lidí jsou mylné představy o tom, že královský titul znamená, že je daná osoba bohatá. Opak je však pravdou. Všichni středověcí vládci se potýkali s akutním nedostatkem financí, které si museli neustále různými způsoby opatřovat. Typická v tomto ohledu byla právě úloha měst, na čemž se nic nezměnilo ani za vlády krále Jana. Je tedy sice pravdou, že v některém období mohly královny potřeby financí města velice vysilovat, nicméně je potřeba si uvědomit, že za každou půjčku existovala určitá náhrada nebo vyrovnání dluhů. Zároveň je důležité mít na zřeteli, že pouze minimum měst se v období Janovy vlády dostalo do zástavy a pouze Bydžov upadl v město poddanské. Naopak některá města nebo jejich části Jan Lucemburský znovu získal. Důležité je také zjištění, že v případě pohromy dovedl král Jan městům i ulevit.

Zároveň se v Janově době ukazuje rozvoj měst po všech jeho stránkách. Nadále se zvyšuje hospodářský potenciál měst. Je to patrné jak v rámci jejich užšího regionu, kdy je městům potvrzováno mílové právo a právo konat různé trhy, tak i v rámci dálkového obchodu, kdy se panovník stará jednak o ulehčení putování obchodníkům jednotlivých měst na cestách do jiných obchodních středisek, jednak nutí cizí obchodníky projíždět svými městy. Ty si tak s panovníkovou pomocí udržují statut centrálních obchodních středisek na cestách Českého království.

Je patrný i zvyšující se právní rozvoj jednotlivých měst, na kterém se král podílel navyšováním práv městských soudů, umožňováním získat městskou rychtu do vlastnictví městské obce či v případě Starého Města pražského povolením zřídit si radnici. V případě posilující se městské samosprávy byla nejvýraznějším kladem Janovy politiky starost o finanční zájmy měšťanů nebo celého města jako celku.

V Janově době mohla města, po krátkém přerušení v letech 1306-10, navázat na svůj stavební vývoj z období posledních Přemyslovců. Nejvýrazněji je to vidět na budování či opravě opevnění a postupném dláždění měst. Dále města získávají nové pozemky, opravují se mosty a cesty v okolí měst. Na tom všem měl svůj podíl i Jan Lucemburský, který městům poskytoval různé prostředky na to, aby města tyto své aktivity mohla realizovat.

V neposlední řadě je potřeba si uvědomit, že období vlády krále Jana a navazující doba vlády jeho synů měla rozhodující vliv na dotvoření českých měst ve vyspělá středověká města a jejich následný výrazný mocenský rozvoj v 15. a 16. století.

Ukázalo se též, že města nebyla jednotlivými body v okolní krajině, ale že byla v královské koncepci rozdělena do určitých menších územních celků. Některé tyto oblasti jsou jednoznačně patrné díky svému zvláštnímu postavení. Mezi ně patří především vnější kraje království (Kladsko, Trutnovsko, Loketsko, Žitavsko)

a Chebsko. Ale i na ostatním území Čech je patrné rozdělení měst do několika oblastí, ve kterých se Jan Lucemburský většinou opíral o jedno město, které bylo centrem kraje. Dá se tedy říci, že díky analýze pramenů městské provenience si můžeme zpřesnit obrázek o vztahu krále Jana k jednotlivým městům i k celým oblastem.

Dá se tedy říci, že podobně jako i všechno ostatní na světě není černobílé, ale je kombinací obojího (s různými výkyvy na jednu či druhou stranu), tak i vztah krále Jana ke královským městům v Čechách měl bezesporu své světlé i stinné stránky. Přesto se ve světle zkoumaných pramenů ukazuje, že období let 1310-46 bylo pro města obdobím jejich rozvoje.

Výzkum politiky Jana Lucemburského, i když přihlédneme i k dalším pracím, které byly již k této problematice napsány, nám nabízí ještě řadu oblastí, které nebyly plně zpracovány.

V prvé řadě by bylo účelné dále tuto práci rozšířit o listiny, které nejsou zahrnuty ve sledovaných edicích. To může v budoucnu přinést zpřesnění nebo úplné přehodnocení některých zde zjištěných poznatků. Jako podnětné se jeví, zůstaneme-li ještě na území Čech, zaměřit se i na následné období ve vývoji královských měst. V takovém případě by se dalo zjistit, jak se lišila Karlova politika vůči městům v době jeho vlády od městské politiky v období jeho otce. Zároveň by se tak na delším časovém období ukázalo, jak se v období vlády prvních Lucemburků rozvinula česká města.

Druhou možností, kam se může ubírat budoucí výzkum, jsou další samosprávná území v Českém království (Morava, Slezsko a Horní Lužice). I zde, podobně jako v této předkládané práci, by se dalo navázat na některé již vytvořené práce, např. na Reinhardta Butze v případě Horní Lužice¹⁵⁴ nebo částečně na Tomáše Veličku, který se zabýval konfirmacemi městských listin ve Slezsku.¹⁵⁵ V případě Moravy by bylo účelné sledovat vývoj měst z hlediska dvojí vlády – královské (Jan Lucemburský) a markraběcí (Karel) - a zjistit, jestli se kvůli tomu nějak neodlišovala politika v Čechách od politiky na Moravě, či jestli Karlova markraběcí hodnota výrazněji nesnižovala Janovu aktivitu vůči moravským městům. Na tyto dílčí práce by mohla navazovat práce srovnávající jednotlivá území Českého království mezi sebou. To by mohlo ukázat různé zvláštnosti v řízení jednotlivých území či rozdílnou vyspělost a důležitost těchto regionů v územní politice Jana Lucemburského.

Další badání by bylo možné směřovat ke komparaci českých měst s městy v lucemburském hrabství. Konkrétně by bylo zajímavé porovnání Janovy městské politiky vůči městům lucemburského hrabství na jedné straně a vůči českým královským městům na straně druhé.¹⁵⁶ Lucemburská města se mohla, na rozdíl od českých královských měst, opřít o svůj mnohem delší vývoj. Zatímco v Českém království se v období vlády Jana Lucemburského královská města v mnoha ohledech teprve dotvářela, v Lucembursku již měla tuto fázi vývoje úspěšně za sebou. Oproti českým městům měla lucemburská také výrazný podíl na moci na daném území. Ve svých východních zemích král Jan sice posiloval města, neměl zde ale zájem o to, aby získala politickou moc přesahující rámec jejich městského okruhu. Naproti tomu v Lucembursku se podobně jako šlechta účastnila města řízení země.

¹⁵⁴ BUTZ, Reinhardt - *König Johann von Böhmen und die Städte in der Oberlausitz*. In: Johann der Blinde, Graf von Luxemburg, König von Böhmen (1296-1346): Tagungsband der 9es Journées lotharingiennes, 22. - 26. Oktober 1996 / Luxembourg 1997 s. 263-279.

¹⁵⁵ VELIČKA, Tomáš. Zeměpanské konfirmační listiny pro česká a slezská města do r. 1420 [online]. 2014 [cit.2017-04-30]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/101630>. Vedoucí práce Ivan Hlaváček.

¹⁵⁶ Samotná politika k městům lucemburského hrabství byla již zkoumána mimo jiné in: PAULY, Michel. "Pour ladicte ville faire mouleplier". Die städte- und Handelspolitik Johann des Blinden in der Grafschaft Luxemburg. In: Johann der Blinde, Graf von Luxemburg, König von Böhmen (1296-1346): Tagungsband der 9es Journées lotharingiennes, 22. - 26. Oktober 1996 / Luxembourg 1997 s. 219-254.

Zajímavou možností by bylo zaměřit se na Janovu politiku vůči těm městům, která mu byla v různých obdobích jeho vlády zastavena (např. v Říši, Rakousích). Tato práce by navazovala na poznatky zjištěné u vztahu krále Jana k městu Chebu, které bylo říšskou zástavou. Jelikož zdaleka ne vždy muselo být od počátku patrné, že o takto nabytá města král zase brzy přijde. Bylo by tedy zajímavé zjistit, zda měl Jan k takovýmto městům podobný vztah, jako měl k Chebu. Samostatnou kapitolou v této otázce jsou pak italská města pod jeho správou, která držel v období svého působení v severní Itálii, byť šlo o pouhou epizodu.

Všechny tyto možnosti dalšího výzkumu však překračují rámec předkládané práce. Jejich budoucí vypracování ale pomůže komplexněji objasnit městskou politiku Jana Lucemburského, prvního panovníka tohoto významného rodu na našem území.

Seznam zkratk

CDM – Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae

CDLS – Codex diplomaticus Lusatiae superioris

CIM – Codex iuris municipalis regni Bohemiae

GGG – Geschichtsquellen der Grafschaft Glatz

RBM – Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny a edice

Archiv Národního Muzea, Topografická sbírka F, Louny, nesignováno

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI., VII., ed. Josef Chytil, Brno 1854–1858.

Codex diplomaticus Lusatiae superioris. Bd. 1, ed. Gustav Köhler, Goerlitz 1856.

Codex iuris municipalis regni Bohemiae I. Privilegia měst pražských, II. Privilegia královských měst venkovských z let 1225-1419. ed. Jaromír Čelakovský. Praha 1886–1895.

Geschichtsquellen der Grafschaft Glatz. Bd. 1, ed. Franz Volkmer a Wilhelm Hohaus, Habelschwerdt 1883.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III., IV., ed. Josef Emler, Praha 1890-1892.

Literatura

BOBKOVÁ, Lenka. Velké dějiny zemí Koruny české, sv. 4 a. Praha 2003.

BOBKOVÁ, Lenka – BARTLOVÁ Milena. Velké dějiny zemí Koruny české, sv. 4 b. Praha 2003.

BOROVSKÝ, Tomáš. Měšťan. in: Člověk českého středověku. Praha 2002.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír. Úřad podkomořský v Čechách: příspěvek k dějinám stavu městského v zemích českých. Praha 1881.

ENNEN, Edith. The medieval town. Amsterdam 1979.

HILL, Thomas. Die Stadt und ihr Rand im Mittelalter. Das Beispiel Bremen. in: Die Stadt und ihr Rand. Köln 2008.

HLAVÁČEK, Ivan. K organizaci státního správního systému Václava IV. Dvě studie o jeho itineráři a radě. Praha 1991.

HLAVÁČEK, Ivan. Johann von Luxemburg und die böhmischen Städte: Bemerkungen zu Johanns Itinerar. In: King John of Luxembourg (1296-1346) and the Art of his Era: Proceedings of the International Conference, Prague, September 16-20, 1996 / Praha 1998 s. 19-27.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost.* Praha 2007.

HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009.

HOENSCH, Jörg K. Lucemburkové: pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308-1437. Praha 2003.

KEJŘ, Jiří. Vznik městského zřízení v českých zemích. Praha 1998.

KLÁPŠTĚ, Jan. Měšťané a lidé z města. In: Člověk českého středověku. Praha 2002.

KLÁPŠTĚ, Jan. Dlouhá cesta do města. In: Proměna českých zemí ve středověku. Praha 2012. s. 285-394.

LHOTÁK, Jan. Šosovní, nebo poddanské vesnice? K interpretaci pozemkového příslušenství zeměpanských měst ve středověku. In: Český časopis historický. Praha Roč. 111, č. 3 (2013), s. 517-562.

MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha 1999.

MAREŠ, Jan. Magdeburské právo ve městech severozápadních Čech v předhusitské době [online]. 2008 [cit.2017-05-28]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/109149>. Vedoucí práce Josef Žemlička.

MARTÍNKOVÁ, Lenka. Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny z lucemburské doby pro moravské příjemce. Brno 2003.

MAUR, Eduard. Středověké město. In: Dějiny obyvatelstva českých zemí. Praha 1998. s. 49-54.

NODL, Martin. Město – svět neklidu. In: Středověk v nás. Praha 2015. s. 130-137.

OHLEK, Norbert. Cestování ve středověku. Jinočany 2003.

PALACKÝ, František. Přehled současných nejvyšších důstojníků a úředníků zemských i dvorských ve království českém, od nejméně starších časů až do nynějška. Praha 1832.

PAULY, Michel. "Pour ladite ville faire mouleplier". Die städte- und Handelspolitik Johann des Blinden in der Grafschaft Luxemburg. In: Johann der Blinde, Graf von Luxemburg, König von Böhmen (1296-1346): Tagungsband der 9es Journées lotharingiennes, 22. - 26. Oktober 1996 / Luxembourg 1997 s. 219-254.

RAK, Petr. Česká venkovská královská města v politice Jiřího z Poděbrad. In: Sborník historický. Sv. 32. Praha 1985, s. 5-51.

SEDLÁČEK, August. Místopisný slovník historický království českého. Praha 1908.

SEJTKOVÁ, Mirka. Královny a věnná města v Čechách za vlády Lucemburků [online]. 2008 [cit. 2017-05-29]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/57157>. Vedoucí práce Lenka Bobková.

SPĚVÁČEK, Jiří. Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346: k prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou. Praha 1994.

- ŠIMÁK, Josef Vítězslav. Středověká kolonisace v zemích českých. Praha 1938.
- ŠIMŮNEK, Robert. Královská města. In: ANTONÍN, Robert et al. Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy. Praha 2012. s. 329-338.
- ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka. Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy. Praha 2012.
- VANÍČEK, Vratislav. Velké dějiny zemí Koruny české, sv. 2. Praha 2000.
- VANÍČEK, Vratislav. Velké dějiny zemí Koruny české, sv. 3. Praha 2002.
- VELIČKA, Tomáš. Zeměpanské konfirmační listiny pro česká a slezská města do r. 1420 [online]. 2014 [cit.2017-04-30]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/101630>. Vedoucí práce Ivan Hlaváček.
- VELIČKA, Tomáš. Neznámé písemnosti českých panovníků a církevních představitelů doby předhusitské pro Louny. Archivní časopis Roč. 65, č. 3 (2015), s. 229-251.
- VELIČKA, Tomáš. Itinerář vévody Jana. In: Jan Zhořelecký: třetí syn Karla IV. Praha 2016.
- ŽALUD, Zdeněk. Česká šlechta na dvoře Jana Lucemburského [online]. 2007 [cit. 2017-04-30]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/24435>. Vedoucí práce Lenka Bobková.
- ŽEMLIČKA, Josef. Die Städtepolitik Johans von Luxemburg im Königreich Böhmen. In: Johann der Blinde, Graf von Luxemburg, König von Böhmen (1296-1346): Tagungsband der 9es Journées lotharingiennes, 22. - 26. Oktober 1996 / Luxembourg 1997. s. 255-262.
- ŽEMLIČKA, Josef. Vztah Jana Lucemburského k městům Českého království. In: Mediaevalia Historica Bohemica / Praha č. 5, (1998,) s. 27-34.
- ŽEMLIČKA, Josef. K organizaci venkovského zázemí středověkých měst. In: Český časopis historický. Praha Roč. 111, č. 4 (2013), s. 681-727.

